České pohraničí

ČESKO - NĚMECKÉ SOUVISLOSTI

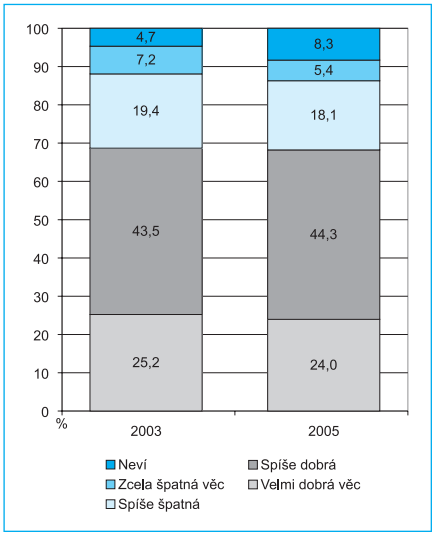
Sociologický ústav Akademie věd ČR - oddělení České pohraničí

Ročník III. *2/2005*

ZMĚNILO VÝCHODNÍ ROZŠÍŘENÍ EVROPSKÉ UNIE NÁZORY OBYVATEL POHRANIČÍ ČR/SRN NA INTEGRAČNÍ PROCES?

Připomeňme s jeden a půlročním odstupem od zlomového okamžiku 1. května 2004, kdy došlo k východnímu rozšíření Evropské unie, jaká očekávání převládala po obou stranách hranice na podzim roku 2003, bezprostředně před propojením České republiky s integrovanou částí evropského prostoru. V zásadě lze konstatovat, že jak na české, tak i na německé straně hranice panovalo ve skupinách místních elit (starostové, zastupitelé, představitelé nevládních organizací, státní správy, církví, nevládních organizací aj.) všeobecné přesvědčení, že se vzájemná spolupráce bude dále rozvíjet. Tento názor sdílelo devět dotázaných z deseti.

Graf č. 1: Hodnocení vstupu ČR do EU.

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

V souvislosti se vstupem ČR do EU přibližně sedm desetin představitelů jak českých, tak i německých institucí a organizací bylo názoru, že tento akt bude pro jejich organizace přínosem, pětina neočekávala žádný vliv a necelá desetina byla přesvědčena o tom, že pro ně bude vstup ČR do EU znamenat ztrátu.

Na české straně hranice se v roce 2003 poukazovalo z hlediska prospěšnosti vstupu do EU především na hospodářské výhody, odstranění hranic, možnosti cestovního ruchu a lepší komunikace. Za největší riziko představitelé institucí a organizací na české i německé straně hranice nejčastěji považovali potíže v hospodářské oblasti, především ve vztahu k zemědělství, a ostřejší konkurenci. Desetina oslovených na české straně měla rovněž obavy z poklesu životní úrovně, zatímco na německé straně hranice tuto obavu vyslovily dvě pětiny oslovených představitelů. V Bavorsku dosahoval podíl zmíněných odpovědí téměř třetiny.

V Česku i v Německu převládal názor, že z rozšíření EU budou profitovat obě strany. Respondenti, kteří si to nemysleli, byli v českém příhraničí téměř stejnoměrně rozděleni na skupinu očekávající větší přínos pro německé oblasti, a skupinu očekávající větší přínos pro oblasti české. V německém příhraničí byla situace odlišná: kdo neměl pocit, že profitovat budou obě strany, výrazně se klonil k názoru, že na rozšíření vydělají především obyvatelé českého příhraničí.

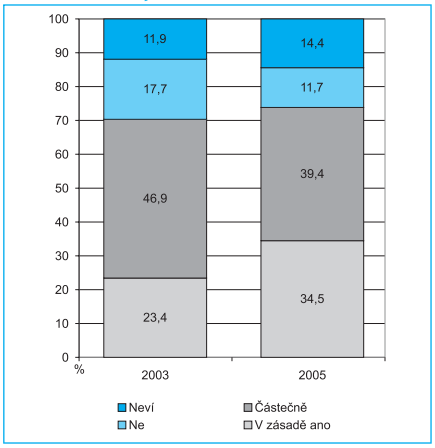
Pokud šlo o existenci euroregionů v rámci Evropské unie, názory se vcelku shodly v tom, že by měl zůstat zachován dosavadní stav. Vedle tohoto názoru byl na německé straně o poznání častější postoj, že by euroregiony měly vystupovat jako samostatné správní jednotky. Tento názor měl podporu zvláště v Bavorsku a více se s ním ztotožnili podnikatelé. Na české straně byl tento názor bližší představitelům měst a obcí, jinak příliš velkou podporu nezískal. V českém příhraničí získal oproti německé straně poněkud větší podporu názor, že by euroregiony měly být úplně zrušeny. K tomuto mínění se hlásila dokonce třetina českých představitelů malých a středních firem.

Poznatky předchozích výzkumů dále prohloubila a rozpracovala terénní šetření provedená oddělením České pohraničí Sociologického ústavu Akademie věd ČR v letech 2003 a 2005 v rámci Programu podpory cíleného výzkumu a vývoje Akademie věd ČR, který umožnil zkoumat nejen míru stability postojů obyvatel české části pohraničních ob-

HLAVNÍ TÉMATA ROZŠÍŘENÉHO VYDÁNÍ

- **Srovnání výsledků reprezentativního výzkumu názorů a postojů obyvatel česko-německého pohraničí v letech 2003 a 2005 na vstup do Evropské unie a roli sousedství Spolkové republiky Německo**
- **Minulost zůstává, ale vzdaluje se**
- **Přeshraniční kontakty a spolupráce obyvatel**
- **My a oni - postoje k cizím národnostem**
- **Hrdost na Českou republiku očima veřejného mínění**
- **Recenze publikace Návraty sudetské otázky**
- **Studie Česko-německého fóra mládeže k přeshraniční spolupráci**

Graf č. 2: Názor, zda již došlo k narovnání v česko-německých vztazích.

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Tři čtvrtiny obyvatel pohraničí sdílí v rozdílné intenzitě názor, že k vzájemnému narovnání v česko-německých vztazích již došlo, byť podle stále ještě největší části veřejnosti (39 %) pouze částečně. Toto zjištění je možno považovat za jasný signál, že česko-německé vztahy se pod vlivem deklarace a společného členství v Evropské unii a NATO ubírají pozitivním směrem. Jakkoliv nelze mluvit o nějakém všeobjímajícím pocitu smíření, trend pozitivního vnímání Německa je patrný. Klesá podíl těch, kteří jednoznačně tvrdí, že k narovnání zatím nedošlo.

lastí ČR/SRN k Evropské unii a Německu, ale rovněž umožnil pokusit se nalézt případnou specifiku reflexe sousedství dvou spolkových států Bavorska a Saska. Určité rozdíly, jež naznačovaly předchozí výzkumy, nyní poměrně výrazně vystoupily do popředí na základě srovnání výsledků sond provedených v letech 2003 a 2005.[1]

Ve zkoumaných příhraničních oblastech v souladu s dovršením oficiálního úsilí ČR o členství v EU vcelku panuje pozitivní mínění o vstupu do tohoto mezinárodního společenství. Vstup do EU považuje za velmi dobrou věc čtvrtina a za spíše dobrou věc dvě pětiny tamní veřejnosti. Na druhou stranu však téměř čtvrtina občanů má opačný názor a myslí si, že vstup ČR do EU je věcí spíše (18 %) nebo zcela špatnou (5 %) - viz graf č. 1.

Pozitivní mínění o členství našeho státu v Evropské unii podporuje také skutečnost, že se občané v příhraničních okresech většinou neobávají o existenci naší státnosti v rámci tohoto mnohonárodnostního celku. Možnost, že by vstupem do EU mohla Česká republika zaniknout, nepovažují za pravděpodobnou dvě třetiny veřejnosti. Rok po vstupu do EU si pouze čtvrtina občanů myslí, že tato varianta vývoje je možná (viz graf č. 5).

Srovnání očekávání lidí z roku 2003 a přímé zkušenosti s členstvím v EU z roku 2005 ukazuje, že tábor stoupenců negativních očekávání ustupuje na úkor těch, kteří nemají o osud české státnosti v rámci EU obavy. Patří k významným zjištěním, že k takovému procesu dochází právě v příhraničí s Německem, které bylo po celé období existence samostatného českého státu považováno za zdroj jeho možného ohrožení.

Uvedená pasáž výzkumu se týká citlivého tématu suverenity státu, které bylo častým tématem debat a sporů českých politiků a novinářů v předvstupní fázi přípravy ČR na členství v EU.

Názor na možné omezení suverenity však není, jak se domníváme, pouze otázkou stereotypů, jak je reflektují média a běžné průzkumy veřejného mínění, tedy nejde jen o výsledek „emoční bilance", v níž soupeří existenční obavy, „národní hrdost", sklon k toleranci a další faktory individuálních a skupinových hodnocení. Předpokládáme, že se zde účastní i jakýsi „kognitivní faktor", tzn. nejednoznačnost (nevyhraněnost) pojmu suverenita v české veřejnosti. Nasvědčuje tomu fakt, že skupiny dotazovaných s předpokládanými charakteristickými postoji k otázce suverenity (např. příznivci levice, pravice) nejsou právě zde významně jednotní. Lidé si tento pojem osvojují pomocí jim srozumitelných pojmů jako průchodnost hranic, přesun zákonodárných kompetencí „do Bruselu", existence vlastní armády, možnost vyvěšovat pouze českou vlajku apod. Navíc, pokud jde o interpretaci výsledků, je vhodné připomenout, že část veřejnosti „omezení suverenity" (v tom smyslu, v jakém jej chápe) vítá, neboť ji spojuje s větší osobní svobodou, s tlakem na zlepšování výkonu veřejné správy apod. Nelze tedy výsledky dotazování k možnému dopadu členství ČR v EU na státní suverenitu interpretovat jako hodnotově plně konzistentní, intersubjektivní.

Zkušenosti, které jsou v příhraničí s prvním rokem vstupu do Evropské unie spojeny, mají jak pozitivní, tak i negativní povahu. Jednak lidé registrují finanční podporu pro ekonomický rozvoj z fondů EU (73 %), otevření nových trhů pro odbyt výrobků z české produkce (57 %), to, že je Česká republika považována za plnoprávnou součást Evropy (49 %), že nedošlo k omezení naší státní suverenity (49 %).

Oproti tomu se potvrzují i některá negativní očekávání – rostou životní náklady (68 %), což v příhraničních oblastech souvisí s možností cizinců nakupovat na druhé straně hranice, a polovina je názoru, že vzrostl vliv Německa v pohraničních oblastech ČR (51 %).

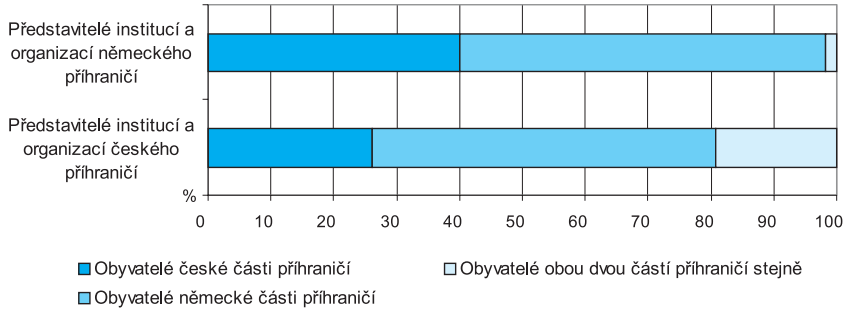
Veřejnost není jednotná v názoru na růst nezaměstnanosti (46 % si myslí, že nevzrostla, 40 % si myslí, že vzrostla). Spíše nesouhlas převládá ve vztahu k tvrzení, že ČR převzala v plném rozsahu kulturní a morální hodnoty evropské civilizace (46 % nesouhlasí) i s tím, že by vzrostl politický vliv ČR ve střední a východní Evropě (49 %). Na což ovšem obsahově navazuje zjištění, že početně roste skupina lidí požadujících, aby ČR měla co nejužší hospodářskou i politicko-vojenskou spolupráci se Slovenskem a Polskem (což lze interpretovat jako zprostředkovaný požadavek na posilování role ČR ve středoevropském kontextu).

Poměrně výrazný nesouhlas (73 %) převládá vůči tvrzení, že by se vstupem ČR do EU došlo ke zvýšení životní úrovně obyvatelstva (viz graf č. 6). Skeptické hodnocení bezprostředních ekonomických důsledků vstupu do EU však není výsadou pouze české společnosti.

V této souvislosti je vhodné posoudit postoje české společnosti v širším kontextu reakce veřejného mínění států z předchozí vlny rozšíření Evropské unie. Došlo k němu k 1. lednu 1995, kdy se dalšími členy EU stalo Finsko, Rakousko a Švédsko. Tehdy došlo půl roku po vstupu k poklesu popularity EU, který byl mnohem razantnější, než v případě ČR. Konkrétně je tento zlom zachycen výsledky výzkumu *Eurobarometr* z dubna/května 1995. Pouze 38 % Finů uvedlo, že země má ze vstupu prospěch, Švédů pouze něco málo přes 20 % a Rakušanů 44 %. Z tohoto srovnání vychází reakce Čechů na vstup jako poměrně pozitivní.[2]

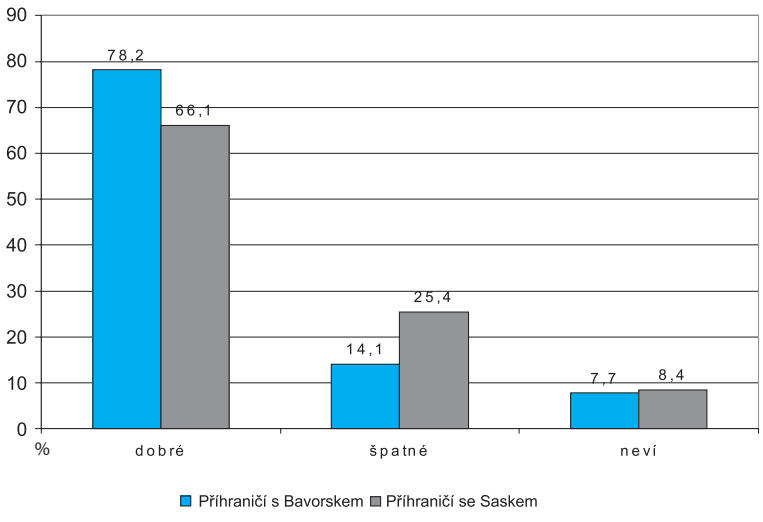
Významné rozdíly byly zaznamenány také při srovnání postojů obyvatel příhraničí s Bavorskem s oblastmi hraničícími se Saskem. Obyvatelé sousedící s Bavorskem mají větší sklon vnímat za rozšířením hospodářské a hlavně politické prvky, jako např. zisk

Graf č. 3: Názor, kdo více získá z rozšíření Evropské unie. Očekávání příslušníků elit ČR/SRN vyjádřená před vstupem ČR do EU.

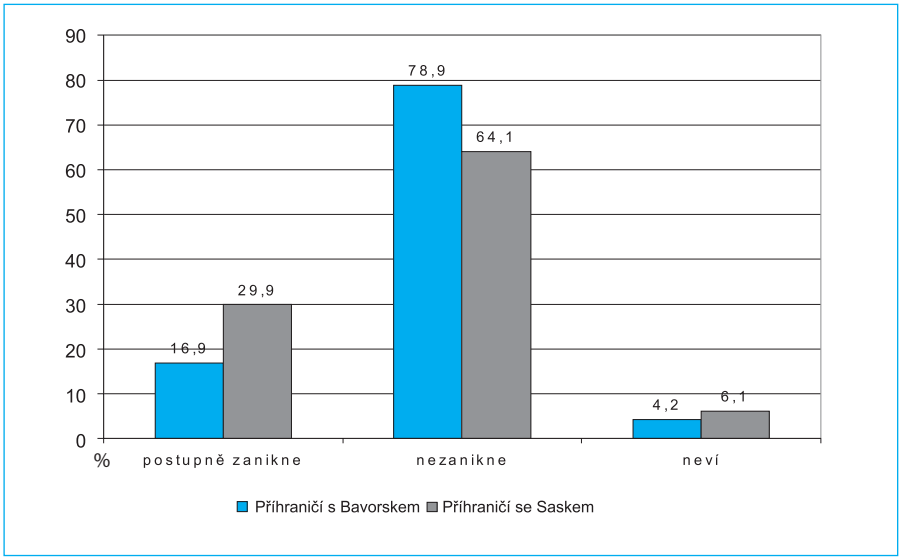
Zdroj: „Analýza a předpokládaný vývoj hraničních oblastí ČR/SRN." Gaius/TNS Factum. Výzkumný projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR RB 6/5/3. Praha 2003.

Graf č. 4: Hodnocení vstupu ČR do EU mezi obyvateli bavorského a saského příhraničí s Německem.

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Graf č. 5: Názor, zda po vstupu ČR do EU český stát postupně zanikne (srovnání mezi obyvateli bavorského a saského příhraničí s Německem).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

nových trhů, zvětšení politického vlivu ve střední a východní Evropě a plnoprávnost postavení ČR v Evropě, ale i růst vlivu Německa v pohraničních oblastech, než sousedé se Saskem, kteří naopak mají poněkud častěji sklon předpokládat, že vstupem do EU došlo k omezení státní suverenity, vzrostla nezaměstnanost, ale zároveň i vzrostla životní úroveň obyvatelstva.

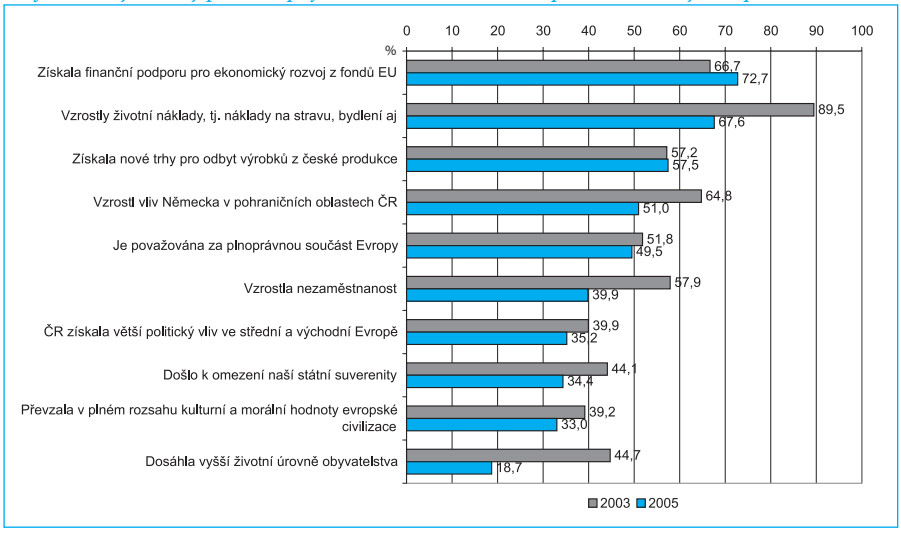
Oproti stavu mínění před vstupem ČR do EU v roce 2003 se ukazuje, že první rok zkušeností se životem v EU tato očekávání „obrousil". Týká se to především negativních očekávání, která tvrdila, že vzrostou životní náklady, nezaměstnanost, vliv Německa v pohraničních oblastech a že dojde k omezení státní suverenity ČR. Oproti tomu se zatím nepotvrzují ani pozitivní očekávání části veřejnosti v příhraničí, která si od vstupu ČR do EU slibovala rychlé zvýšení životní úrovně obyvatelstva, otevření mezinárodního trhu práce, získání většího vlivu ČR ve střední a východní Evropě a převzetí kulturních a morálních hodnot integrované západní Evropy. Jisté zreálnění pohledu a vystřízlivění z iluzí rychlého bezproblémového napojení na svět, o němž jsou Češi celkem právem přesvědčeni, že k němu náleží, bude patrně představovat dlouhodobější proces.

Zůstává úkolem politiků, aby „podali občanům pomocnou ruku", aby mluvili poučeně, ale také otevřeně o reálných možnostech finančních zdrojů EU. Není však pochyb, že prosazení pozitivního vnímání EU ze strany české společnosti negativně ovlivňují pokračující omezení vstupu na trh práce některých členských zemí (Německo, Rakousko aj.). Přitom expertní studie dokazují, že míra očekávané i faktické migrace je v českém prostředí zřetelně limitovaná.[3]

Více než rok po vstupu ČR do Evropské unie se ukazuje, že očekávání spojovaná s tímto vstupem v příhraničních oblastech se zatím zdaleka nenaplňují, ani v pozitivním, ani v negativním směru. Zjednodušeně řečeno plyne z výsledků výzkumů, že veřejnost sdílí názor, že vstupem ČR do EU „se toho zas až tolik nestalo". Což vyjadřuje schopnost pragmatického posouzení situace obyvateli pohraničí s Německem, ale současně rovněž důkaz, že předvstupní fáze přípravy na členství v EU sehrála očekávanou roli a pomohla překlenout kritický moment propojení ČR s integrovanou částí Evropy bez hlubších sociálních otřesů a politických komplikací.

Václav Houžvička

Graf č. 6: Zisky a ztráty pro ČR z přijetí do EU (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí v %).[4]

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

[1] „Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie (postoje obyvatel českého příhraničí s Německem). Realizace 20.6.-8.7. 2005, výběrový soubor 818 osob na území všech okresů sousedících se SRN. Program podpory cíleného výzkumu a vývoje Akademie věd ČR" (IBS7028301). Terénní šetření realizovala agentura Factum-Invenio, Praha.

[2] *Luis, P. 1995. On the Road to Brussels. Vienna: Braumüller/Austrian Institute for International Affairs. 360.*

[3] *Viz např. studie VÚPSV „Migrační potenciál příhraničí České republiky s Rakouskem". Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha: 2000.*

[4] *V roce 2003 otázka zněla: „Podle Vašeho názoru, co získá nebo ztratí Česká republika přijetím do EU?"*

PŘESHRANIČNÍ KONTAKTY A SPOLUPRÁCE VE SVĚTLE VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ

Z výsledků průzkumu veřejného mínění, provedeného v česko-německém pohraničí v létě 2005 vyplývá, že role státní hranice je v oblasti sociálních kontaktů stále ještě do velké míry determinujícím činitelem. Téměř tři čtvrtiny respondentů uvedly, že nemají žádné kontakty se svými německými sousedy ani se nepodílejí na rozvoji česko-německých vztahů. Osobní vztahy s Němci uvedlo pouze necelých 27 % odpovídajících. Ve srovnání se situací před dvěma lety lze zaznamenat pouze minimální posun, který nelze považovat za signifikantní (osobní kontakty uvedlo v roce 2005 o 3 % větší podíl než v roce 2003). Do značné míry se tak rozplývá iluze o rychlém intenzivním budování přeshraničního společenství nebo Evropy bez hranic. Kontakty s obyvateli SRN jsou z velké části záležitostí elit, a to zejména jejich ekonomické složky, méně již intelektuálních a politických (podle výzkumu provedeného v roce 2004 mezi příslušníky lokálních elit v pohraničí s Německem má nějaké kontakty s Německem 71 % z nich). Tento trend se potvrdil i v popisovaném výzkumu, kde

kontakty častěji uváděli podnikatelé a úředníci, tedy osoby, jejichž pracovní aktivity jsou spojeny s institucionalizovanými formami spolupráce se zahraničními partnery. Zajímavé je, že intenzivnější kontakty se neprojevily ve skupině mládeže, na kterou je zaměřeno velké množství programů, majících za cíl rozvoj přeshraničního společenství (aktivity euroregionů, partnerství měst i škol).

Faktory ovlivňující česko-německou spolupráci

V kontextu výše uvedených skutečností je patrné, že faktory, mající vliv na kvalitu česko-německé spolupráce, byly hodnoceny spíše na obecné či hypotetické, např. mezinárodně-politické či ekonomické úrovni, než že by vycházely z konkrétních vlastních zkušeností respondentů. Jak je patrné z grafu č. 7, nejvíce odpovídajících vnímalo jako negativní faktory, ovlivňující kvalitu česko-německé spolupráce, rozdíly v životní úrovni mezi oběma zeměmi (68 %) a rozdíly ve výkonnosti hospodářství (65 %). Ty byly zřejmě vnímány jako příčina jisté nesymetričnosti vztahů obou zemí a jejich obyvatel. Zkušenost obyvatel pohraničí pravděpodobně akcentuje tuto skutečnost jako dominantní příčinu neexistence rovnocenného partnerství v reálné každodennosti. Jako další zdroj potenciálních problémů ve spolupráci Čechů a Němců byla označena konfliktní minulost, jako např. nacismus, okupace, odsun, to znamená položka kulturní, nikoli ekonomická. V počtu zaznamenaných odpovědí následovaly i další jednoznačně kulturní kategorie: necelá polovina respondentů si myslí, že překážky ve spolupráci způsobují předsudky Němců o Češích, předsudky Čechů o Němcích, případně rozdíly v národních povahách a zvyklostech. Do této skupiny lze také zařadit odpověď rozdílný jazyk, kterou zvolilo 39 % odpovídajících. Další položky, již ne tak četné, mají jednak strategickou povahu (odlišné zájmy obou států), jednak povahu „sociální" v úzkém slova smyslu (nedostatek informací v médiích; nedostatečné prostředky komunikace a setkávání, jako jsou např. hraniční přechody) a jsou tak zaměřeny více na současné problémy praktického charakteru (které se tak veřejnosti nejeví jako příliš podstatné).

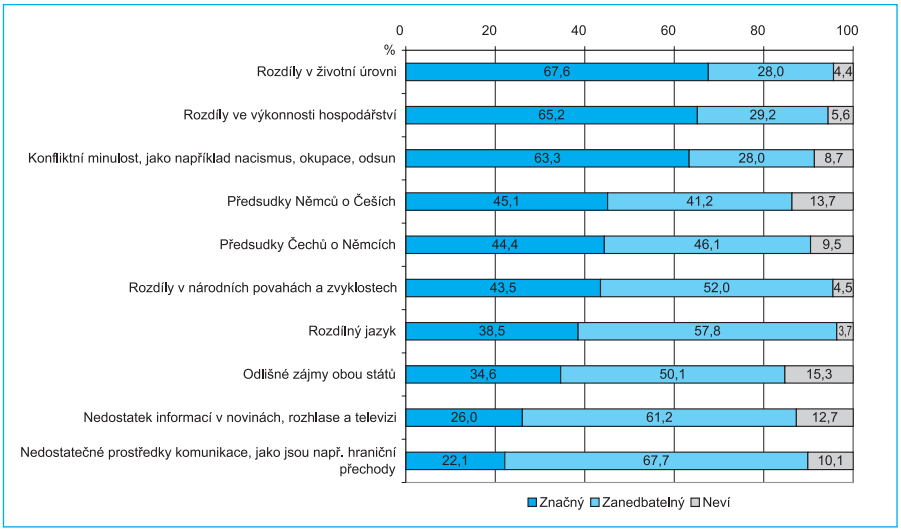
Trendy v posuzování spolupráce s Německem a jeho obyvateli

Z distribuce odpovědí v populaci lze konstatovat, že podnikatelé častěji považují uvedené problémy za zanedbatelné a jsou pragmaticky zaměřeni na současnost a budoucnost vzájemných vztahů, naopak lidé s nižšími příjmy v souladu s předpoklady projevují menší míru „sociálního sebevědomí" a větší míru obav ve smyslu přisuzování značného vlivu většině ze sledovaných položek.

Ve srovnání s výzkumem provedeným v roce 2003 mírně poklesl význam všech ze sledovaných položek kromě nedostatku informací v novinách, rozhlase a televizi – viz graf č. 8. Na základě dostupných informací však nelze říci, zda média o našich německých sousedech informovala v posledních dvou letech reálně méně, nebo se spíš objevila větší poptávka po informacích ze strany veřejnosti.

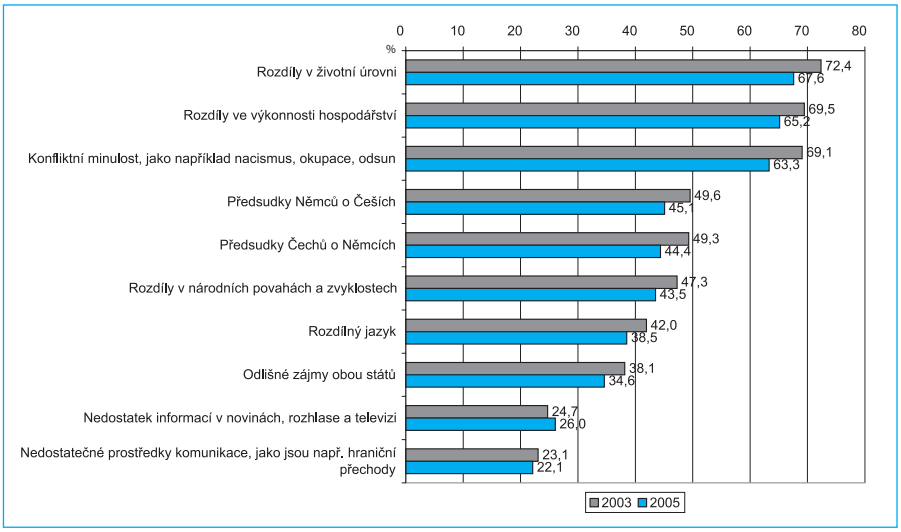
Spolu s faktem alespoň malého poklesu významu všech ostatních sledovaných položek lze ale snad hovořit o důvodech k optimismu směrem k vývoji vzájemných vztahů a postojů. Hovoří pro něj i fakt, že obecně považují uvedené negativní faktory častěji za závažné lidé v důchodovém věku: znamená to, že směrem k budoucnosti by vzájemná spolupráce mohla přestat být zatížena kulturními a historickými překážkami a očekávané sbližování životní úrovně na obou stranách hranice potenciálně sníží i význam překážek ekonomického charakteru.

Graf č. 7: Faktory, které mají vliv na kvalitu česko-německé spolupráce (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí v %).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Graf č. 8: Determinanty, které negativně ovlivňují česko-německou spolupráci (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí v %).

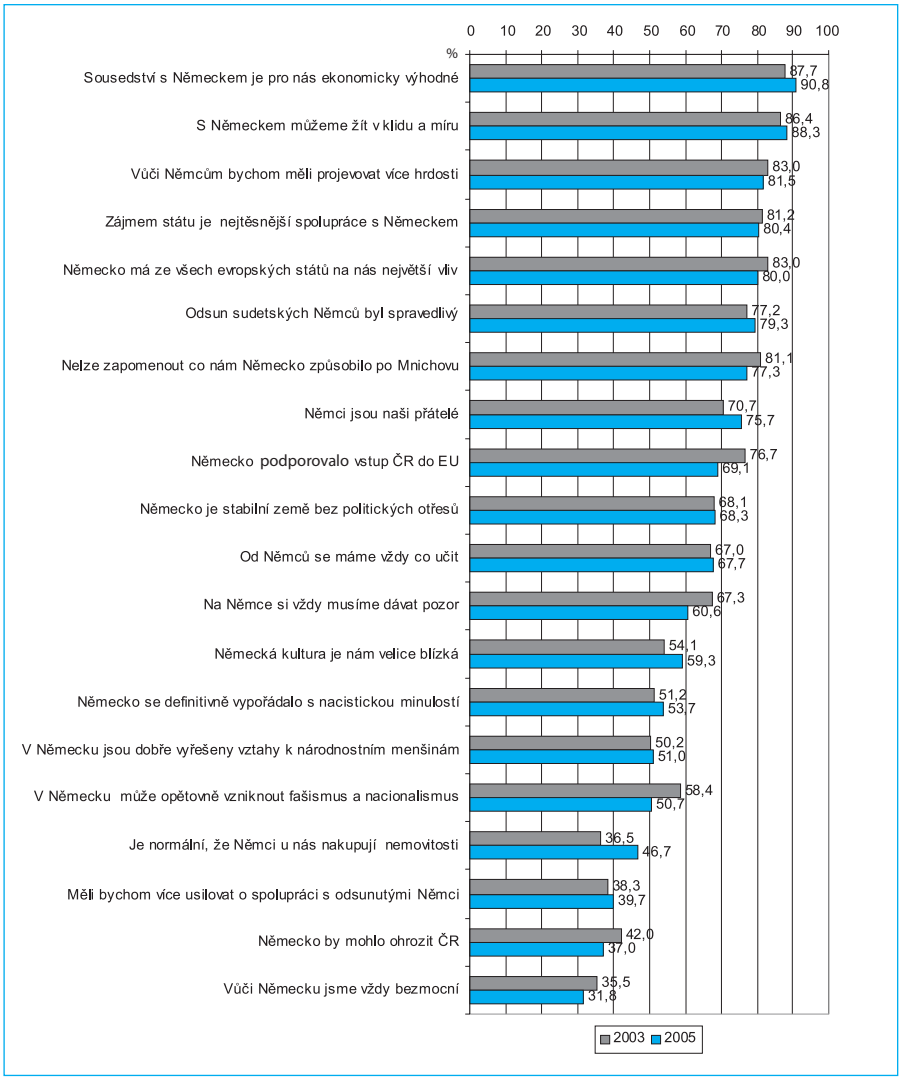

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Postoje obyvatel vůči Německu

Ve výzkumu přeshraničních kontaktů obyvatel pohraničních oblastí se SRN jsme si položili také otázku, jak se obyvatelé staví k Německu coby partneru přeshraniční spolupráce. Základním trendem ve veřejném mínění je silné zastoupení pragmatického hlediska s vidinou výhod plynoucích z tohoto sousedství a projevujícího se zejména vnímáním Německa jako významného ekonomického partnera (90,8 %) a jako státu, s nímž můžeme žít v klidu a míru (88,3%). Oproti roku 2003 jsme zde nezaznamenali významnější posun, podle těchto postojů je sousední stát chápán jako důvěryhodný a perspektivní partner. Nadále patří mezi nejvýznamnější zastánce tohoto názoru lidé s vysokoškolským vzděláním a s nejvyššími příjmy a lidé v Plzeňském a Jihočeském kraji. I když se občané domnívají, že Německo má na nás ze všech evropských států největší vliv, a že zájmem ČR je co nejtěsnější spolupráce s Německem, domnívají se čtyři z pěti občanů pohraničních oblastí, že bychom měli vůči Němcům projevovat více hrdosti. Tři čtvrtiny si myslí, že Němci jsou naši přátelé, dvě třetiny, že podporují náš vstup do EU, že jde o stabilní zemi bez politických otřesů a že se od Němců máme co učit.

Graf č. 9: Postoje obyvatel česko-německého příhraničí; výroky chrakterizují jednotlivé aspekty hodnocení SRN (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí v %).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Také překvapivě vysoký počet, 46,7 % občanů, tj. o 10 % méně než před rokem 2003, považuje za normální, když Němci u nás nakupují nemovitosti. Nákup nemovitostí tedy podle výsledků šetření přestává být konfliktním tématem. Tento názor zastávají nejčastěji mladí lidé do 29 let, úředníci a lidé s nejvyššími příjmy. U levicově orientovaných občanů a důchodců naopak tento názor pochopení většinově nenalézá.

Vstřícnost ve veřejném mínění je však doplněna určitou ostražitostí danou historickou pamětí a uvědomováním si mocenské nerovnosti mezi ČR a SRN. Podle 60,6 % si na Němce musíme dávat pozor. Pět lidí z deseti je toho názoru, že v Německu může opětovně vzniknout fašismus a nacionalismus. V časovém srovnání s rokem 2003 vyznavačů tohoto názoru ubylo o 8 %, je to ovšem dáno poklesem na úkor růstu odpovědí „neví".

V kolektivním vědomí přetrvává konfliktní potenciál historických mezníků česko-německé historie, především Mnichov je u 77,3 % nahlížen jako událost, na níž nesmíme zapomenout (tedy na to, co nám Němci provedli po Mnichovu). Tento názor se objevil zejména u starších občanů (nad 45 let – 84,5 %, nad 60 let – 88,5 %), lidí s nižšími příjmy (do 15 000 Kč 83,8) a levicově orientovaných (87,2 % hlásících se k jasné levici). Také tento trend ovšem není zcela jednoznačný, stejný počet občanů pohraničí si totiž myslí, že je nám německá kultura blízká, že se Německo definitivně vypořádalo s nacistickou minulostí a že tam jsou vyřešeny vztahy vůči národnostním menšinám. Německo tedy dále zůstává, řečeno slovy Václava Havla při jeho rudolfínském projevu u příležitosti státní návštěvy německého prezidenta Romana Herzoga, „naší inspirací i naší bolestí", tedy jak potenciální hrozbou, tak blízkým partnerem s vyřešenou minulostí.

Jitka Laštovková
Lukáš Novotný

TREND ZAMĚSTNÁVÁNÍ OBČANŮ ČR V SRN 1993–2004

Tabulka č. 1

Rok	Počet potvrzených smluv na dobu 18 měsíců*	Počet potvrzených smluv na dobu 3 měsíců**	Počet českých IT specialistů***	Celkem	Index pro smlouvy na dobu 18 měsíců rok 1993 = 100 %	Index pro smlouvy na dobu 3 měsíců - rok 1993 = 100 %
1993	1 292	10 964	-	12 256	100,00	100,00
1994	1 030	3 312	-	4 342	79,72	30,21
1995	1 096	3 378	-	4 474	84,83	30,81
1996	703	3 129	-	3 832	54,41	28,54
1997	530	2 266	-	2 796	41,02	20,67
1998	320	2 078	-	2 398	24,77	18,95
1999	446	2 157	-	2 603	34,52	19,67
2000	649	3 126	-	3 775	50,23	28,51
2001	783	3 036	249	4 068	60,60	27,69
2002	639	2 985	305	3 929	49,46	27,23
2003	343	2 464	337	3 144	26,55	22,47
2004	185	2 148	352	2 685	14,32	19,59

Pramen: SSZ MPSV, výpočet VÚPSV Milada Horáková

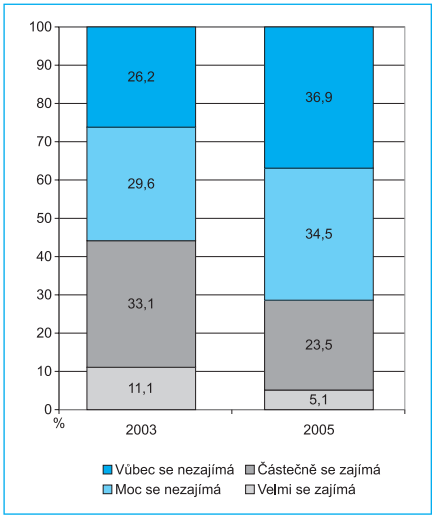
* Pracovní smlouvy českých občanů na dobu minimálně 18 měsíců v průběhu života (za účelem zvýšení kvalifikace)
** Pracovní smlouvy českých občanů na dobu minimálně 3 měsíců v průběhu jednoho roku
*** Počet českých specialistů v oboru informačních technologií zaměstnaných na tzv. „zelené karty".

Tabulka je převzata z bulletinu č. 14 - Mezinárodní pracovní migrace v ČR, který vydává Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha.

VZDALUJÍCÍ SE MINULOST

Tématika sudetských Němců a jejich aktivit v ČR sice nadále budí v českém příhraničí pozornost, avšak srovnání postojů k téže otázce v letech 2003 a 2005 zřetelně naznačuje, že zájem lidí se podstatnou měrou snížil. V roce 2005 se o problematiku sudetských Němců zajímá jen asi každý čtvrtý obyvatel českého příhraničí, velmi se o tuto problematiku zajímá dokonce jen každý dvacátý – což je poloviční podíl oproti roku 2003. Tak výrazný pokles zájmu má patrně kořeny ve výrazném zklidnění vzájemných vztahů ČR/SRN, které nastalo v důsledku dlouhodobého úsilí vlády kancléře G. Schrödera uplatňovat tezi česko-německé deklarace, že dvojstranné vztahy je třeba zaměřit do budoucnosti. V důsledku toho přestala média obu zemí klást ultimativní požadavky české vládě (zrušení prezidentských dekretů), což zjevně iritovalo velkou část české společnosti.

Graf č. 11: Zájem o problematiku tzv. sudetských Němců a jejich aktivity v ČR (podíl souhlasných odpovědí).

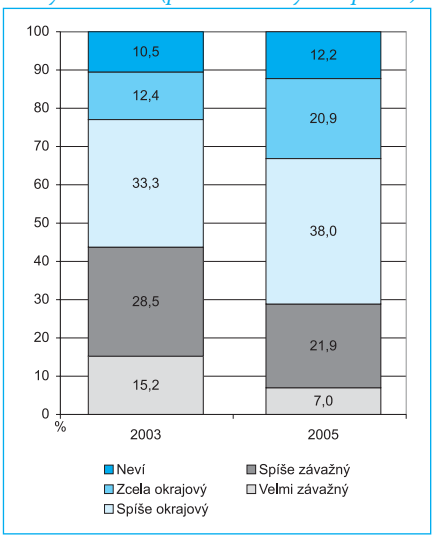
Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Lze rovněž dovozovat, že na ústupu významu sudetské problematiky má rovněž podíl členství České republiky v Evropské unii, která klade důraz ve vztazích mezi členskými státy na kooperativní přístup a respektování stanovisek partnerů. Kladení ultimát, ať již jakkoliv motivovaných, je nepřijatelné ve společenství, kde negociace tvoří základní instrument řešení konfliktních situací.[1]

Obdobným vývojem prošlo v uplynulých dvou letech hodnocení závažnosti problému sudetských Němců pro celkové česko-německé vztahy. Zatímco v roce 2003 byla veřejnost v příhraničí rozdělena na dva přibližně stejně početné tábory, v roce 2005 již dominuje názor, že se jedná o problém okrajový (sdílí tři pětiny lidí), pouze o něco více než čtvrtina lidí vidí problém sudetských Němců jako závažný. Podíl lidí považujících tento problém za velmi závažný, klesl dokonce na polovinu (viz graf č. 10).

Sudetoněmeckou otázku považuje za otevřený problém necelá třetina obyvatel českého příhraničí s Německem. Dvě pětiny lidí si myslí opak. Téměř třetina tamní veřejnosti neumí na tuto otázku odpovědět. Aktivity organizací sudetských Němců v posledních dvou letech zřejmě ustupují do pozadí, což vyniká zvláště ve srovnání s rokem 1996, kdy považovalo tzv. sudetskou otázku za otevřený problém 90 % respondentů pohraničí ČR/SRN. Rostoucí podíl nerozhodných odpovědí svědčí o tom, že se o dané problematice asi příliš nemluví (viz graf č. 11). Za rozhodujícího inspirátora považuji v této souvislosti média, která do značné míry určují debatní témata veřejného prostoru.

Graf č. 10: Vnímání závažnosti problému sudetských Němců (podíl souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

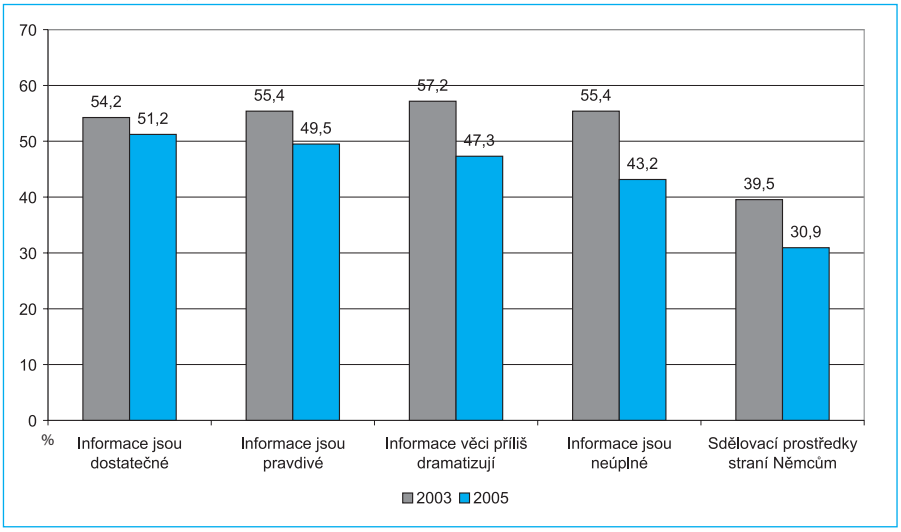
Informování sdělovacích prostředků o sudetských Němcích veřejnost v příhraničí vnímá poněkud rozporuplně. Polovina lidí se domnívá, že informace jsou dostatečné a pravdivé (ovšem více než třetina lidí neví/neumí posoudit, zda je má považovat za pravdivé či ne), na druhé straně si téměř polovina lidí myslí, že informace věci příliš dramatizují, a dvě pětiny lidí jsou názoru, že informace jsou neúplné. Veřejnost je rozdělena v názoru na to, zda média straní Němcům – třetina si myslí že ano, třetina nesouhlasí a třetina lidí neví (viz graf č. 12).[2]

Časové srovnání ukazuje pokles souhlasu se všemi typy výroků o způsobu informování médií o sudetských Němcích. Tento pokles je ve všech případech doprovázen růstem podílu odpovědí „nevím". Tento trend lze hodnotit jako důsledek menší frekvence výskytu informací věnovaných sudetskému tématu ve srovnání s předchozím obdobím, v němž za kulminační bod sporu o prezidentské dekrety lze považovat volební rok 2002 a závěr předvstupního období, kdy byla hodnocena kompatibilita právního systému ČR s právními normami EU. Nelze však vyloučit, že hodnocení tak komplexní otázky se ocitá mimo rámec možností běžného občana. V letech 2003/05 považuje polovina obyvatel českého příhraničí poskytnuté informace za dostačující. (viz graf č. 12).

Činnost Sudetoněmeckého krajanského sdružení (SL) vyvolává obavy třetiny veřejnosti v příhraničních okresech s Německem. Téměř polovina lidí má k činnosti tohoto sdružení indiferentní vztah a nevyvolává v nich ani obavy ani naděje. Tento posledně jmenovaný pocit uvedlo pouze 2,8 % občanů. Pětina lidí se nedokázala k otázce vyjádřit.

Trend snižování obav z činnosti sudetských Němců a růst indiferentních a nerozhodných pocitů dokládá předchozí úvahy o tom, že negativně vnímané aktivity Sudetoněmeckého krajanského sdružení (především majetkové nároky) zřejmě ustupují do pozadí v důsledku vstupu ČR do EU a rostoucích společných zájmů a sympatií Čechů a Němců v příhraničních oblastech.[3] Opakovaně vznášené požadavky SL, jež nenacházejí odezvu, se patrně postupně stávají vyprázdněnou rétorikou

Graf č. 12: Hodnocení úrovně informování sdělovacích prostředků o sudetských Němcích (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

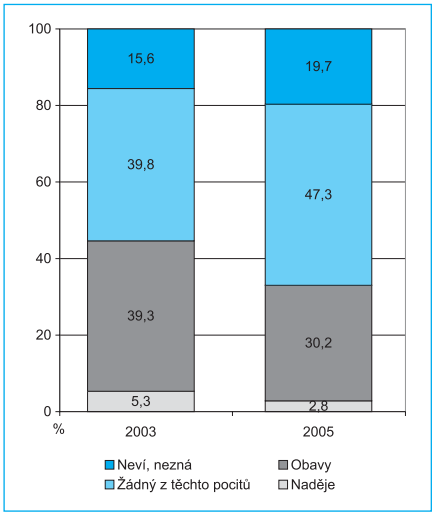
Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

ustupující před každodenní sociální zkušeností kooperativních vztahů Čechů a Němců v příhraničí. Výsledky dalších výzkumů upozorňují na roli vysídleneckých organizací.[4]

Veřejnost v příhraničí nejčastěji zastává názor, že cílem činnosti sudetoněmeckých organizací je navrácení zabaveného majetku v ČR, což si myslí více než dvě třetiny dotazovaných. Dvě třetiny lidí se domnívají, že cílem snah sudetoněmeckých organizací je získání morálního zadostiučinění za odsun. Téměř tři pětiny zkoumané veřejnosti se dále kloní k názoru, že cílem je posílení politického vlivu vyhnaneckých organizací v SRN.[5] Uvedené tři typy odpovědí byly v obou výzkumech zastoupeny nejpočetněji.

Srovnání s rokem 2003 ukazuje mírné

Graf č. 14: Postoj k činnosti Sudetoněmeckého krajanského sdružení (srovnání podílu souhlasných odpovědí).

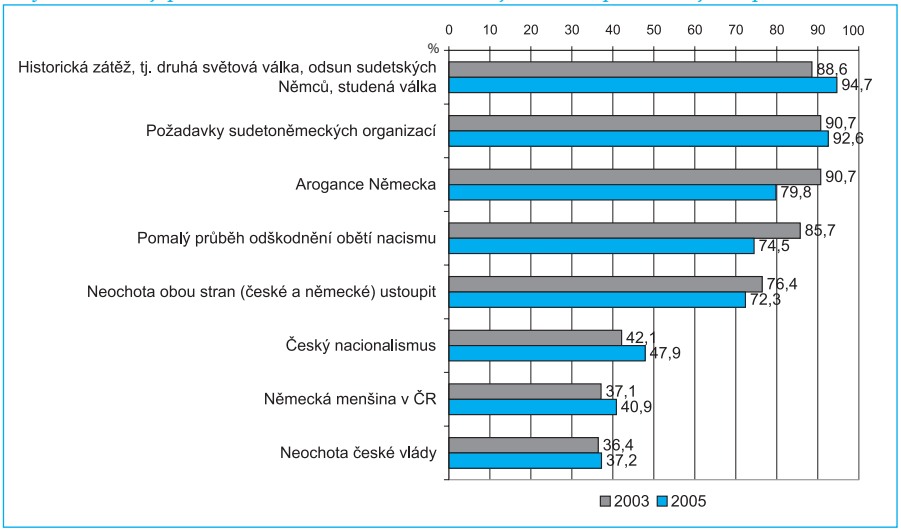

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

zlepšení či spíše významovou neutralizaci vnímání cílů činnosti sudetoněmeckých organizací. Většina lidí se již nedomnívá, že cílem je návrat do někdejší vlasti, méně lidí také spatřuje cíle těchto organizací ve snaze o rozbití územní celistvosti ČR či zhoršení mezinárodního postavení ČR ve vztahu k EU a NATO. Naopak mírně vzrostl podíl těch, kteří si myslí, že těmto organizacím jde o uzavření minulých konfliktů a jejich cíle jsou vlastenecké. Názorové posuny mezi lety 2003 a 2005 nejsou nijak dramatické, přesto však nelze ponechat bez povšimnutí dlouhodobý trend výrazného poklesu počtu lidí přesvědčených, že sudetští Němci usilují o návrat. Nabízí se srovnání s rokem 1995, kdy tuto variantu odpovědi sdílelo 55 % tázaných.[6] Posuzováno z hlediska standardního vnímání možnosti návratu jako zdroje ohrožení lze opětovně konstatovat zmírnění pocitu ohrožení obyvatel českého pohraničí.

Tři čtvrtiny obyvatel pohraničí sdílí v rozdílné intenzitě názor, že k vzájemnému narovnání v česko-německých vztazích již došlo, byť podle stále ještě největší části veřejnosti (39 %) pouze částečně. Toto zjištění je možno považovat za jasný signál, že česko-německé vztahy se pod vlivem deklarace

Graf č. 13: Důvody, proč nedošlo k narovnání česko-německých vztahů (podíl kladných odpovědí v %).

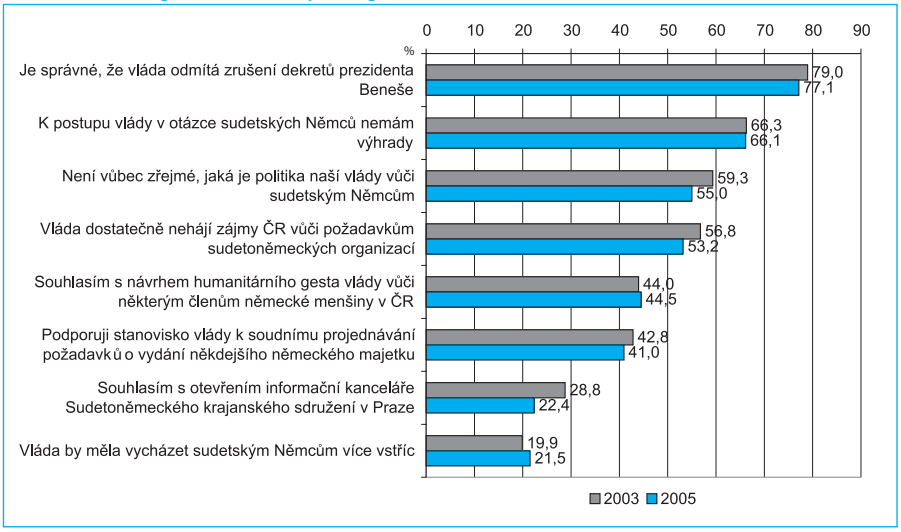
Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

a společného členství v Evropské unii a NATO ubírají pozitivním směrem. Jakkoliv nelze mluvit o nějakém všeobjímajícím pocitu smíření, trend pozitivního vnímání Německa je patrný. Klesá podíl těch, kteří jednoznačně tvrdí, že k narovnání zatím nedošlo (12 %). Vzhledem k tomu, že ve vzájemných vztazích nebyly podniknuty žádné výrazněji medializované iniciativy (kromě návrhu premiéra J. Paroubka z července 2005 na morální ocenění německých antifašistů vyhlášeného až po skončení tohoto výzkumu)[7], důvod posunu těchto názorů lze zřejmě spatřovat v procesu sbližování obou stran v pohraničních oblastech, podpořeného vstupem ČR do EU.

Hlavní důvody, proč dosud nedošlo k narovnání v česko-německých vztazích, zůstávají tytéž jako v roce 2003 s tím, že došlo k několika dílčím změnám. Dále se utvrdila pozice faktorů konfliktní minulosti jako nejintenzivnějšího zdroje vzájemného neporozumění (vzrůst o 6 procentních bodů) a požadavky sudetoněmeckých organizací. Pokles podílu možné arogance Německa o 11 procentních bodů nelze přehlédnout a představuje patrně konkrétní výsledek aktivit G. Schrödera a jeho opakovaně vyjádřené distance od stanovisek vysídleneckých organizací, zejména v souvislostech vnitroněmeckých debat o návrhu zřídit v Berlíně Památník proti vyháněním. O deset procent poklesl rovněž počet lidí, kteří se domnívají, že Německo pomalu odškodňuje oběti nacismu. Přehlédnout rovněž nelze kritickou reflexi českého nacionalismu, dosahující hodnoty téměř 48 %. Opakovaně se vyskytující názor některých komentátorů, že Češi nejsou schopni sebereflexe, se nezakládá na skutečném stavu společenského vědomí a představuje spíše ideologizující klišé.

V příhraničí s Německem vcelku převládá podpora postupu vlády v oblasti česko-německých vztahů. Nejvýraznější souhlas byl vysloven v souvislosti s odmítnutím zrušit dekrety prezidenta E. Beneše. Dvě třetiny občanů nemají vcelku výhrady k postupu vlády v otázce sudetských Němců. Současně však se více než polovina veřejnosti příliš neorientuje v přístupu vlády a státních orgánů a kloní se k názoru, že není vůbec zřejmé, jaká je

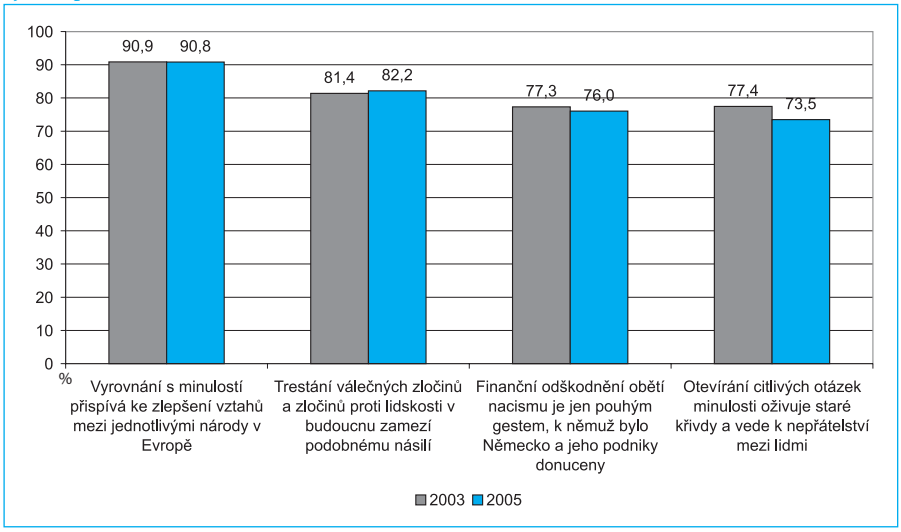
Graf č. 15: Hodnocení přístupu státních orgánů ČR k požadavkům sudetoněmeckých organizací (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

politika naší vlády vůči sudetským Němcům a že vláda dostatečně nehájí zájmy ČR vůči požadavkům sudetoněmeckých organizací. Zde je však výsledky nutno relativizovat faktem, že celek česko-německých vztahů je do té míry komplikovaný, že nelze předpokládat úplnou informovanost respondentů.

Graf č. 16: Názor na otázky spojené s vyrovnáním s minulostí (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Dvě pětiny občanů z příhraničí by vcelku vyslovily souhlas s návrhem humanitárního gesta vlády vůči některým členům německé menšiny v ČR, čtvrtina tamní veřejnosti by s tímto gestem nesouhlasila.[8] Rozsah podpory gesta (44 %) vykazuje názorovou stabilitu, která poskytuje vládě dostatečnou oporu (nesouhlasí 28 % bez názoru je 27 %). Dvě pětiny lidí také podporují stanovisko vlády k soudnímu projednávání požadavků o vydání někdejšího německého majetku.

Dále se prohloubil většinový nesouhlas s otevřením informační kanceláře Sudeto-německého krajanského sdružení v Praze a s tvrzením, že by vláda měla vycházet sudetoněmeckým požadavkům vstříc. Premiér J. Paroubek sice uvádí, že „činnost pražské kanceláře SL je nevýznamná“,[9] z výsledků výzkumu však vyplývá, že tři čtvrtiny dotazovaných její existenci odmítá, což naznačuje, že veřejnost aktivitám kanceláře určitý význam přikládá.[10] Viz graf č. 15.

Ve srovnání s rokem 2003 nedošlo k žádným výrazným posunům v hodnocení přístupu státních orgánů ČR k požadavkům sudetoněmeckých organizací. Výrazně méně lidí souhlasí s otevřením informační kanceláře Sudetoněmeckého krajanského sdružení v Praze. Tato kancelář byla otevřena na jaře 2003 a jejímu působení věnuje mediální pozornost především týdeník SL *Sudetendeutsche Zeitung*.

Veřejné mínění v příhraničí je poněkud nekonzistentní v názorech na význam a důsledky vyrovnání se s minulostí. Na jedné straně výrazná většina občanů souhlasí s tím, že vyrovnání s minulostí přispívá ke zlepšení vzájemných vztahů (91 %), že potrestání válečných zločinů zamezí podobnému násilí (82 %), současně však také většinou souhlasí, že finanční odškodnění obětí nacismu je pouhým gestem (76 %) a otevírání citlivých otázek minulosti oživuje staré křivdy (73 %). Získané hodnoty pouze potvrzují, že očima společnosti představuje tzv. vyrovnávání s minulostí rozporuplný proces s nejednoznačným obsahem. Zde leží podle mého názoru poselství politikům, kterým naznačuje, že dobře míněné omluvy a gesta v sobě skrývají rovněž možnost oživení již zdánlivě vyhaslých konfliktů, které zejména v oblasti interetnických vztahů vykazují mimořádnou virulenci, zejména u části žijících pamětníků někdejšího střetu.

Názory obyvatel příhraničních oblastí s Německem na otázky kolem vyrovnání se s minulostí se od roku 2003 prakticky nezměnily (viz graf č. 16).

Názory na poválečný odsun německy mluvících obyvatel někdejšího Československa vykazují dlouhodobě značnou míru stability, která se zformovala již ve výzkumech 90. let a sondy let 2003/05 tento trend potvrzují. Nejpočetnější skupiny tvoří zastánci názoru, že odsun byl spravedlivým aktem trestu za roli, kterou sehrála masově podporovaná Sudetoněmecká strana K. Henleina při zániku ČSR 42 % (v roce 1996 30 %) a těch, kteří odsun schvalují s určitou výhradou ke způsobu provedení 32 % (v roce 1996 43 %). Z hlediska dlouhodobého trendu výrazně stoupl počet bezvýhradných zastánců vysídlení.

Názory na klíčovou otázku reminiscenčního dialogu mezi zástupci české společnosti a sudetoněmeckých organizací se tak spíše polarizují. Je však třeba upozornit na to, že tato polarizace se týká především aktivit a požadavků Sudetoněmeckého krajanského sdružení. Poznatky kvalitativních výzkumů obyvatel západočeského pohraničí realizované v roce 2004 naznačují, že v rovině mezilidských vztahů se projevuje výrazný prvek pochopení pro lidské osudy někdejších českých Němců.[11]

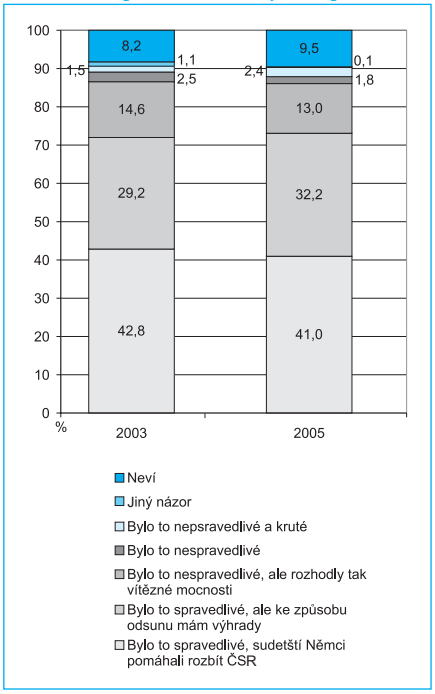
Způsob řešení českého vztahu k sudetským Němcům vidí veřejnost v příhraničí především v morálních gestech, která by neprovázelo žádné finanční či jiné vyrovnání. Tato varianta sdílená téměř dvěma třetinami tázaných výrazně převládá mezi nabídnutými možnostmi. Připomeňme, že ještě v roce 1994 schvalovala toto řešení pouze pětina tázaných (21 %), zatímco o dva roky později v roce 1996 (souhlasilo 55 %), došlo k názorovému zlomu vůči této variantě, za jejíhož autora lze považovat tehdejšího prezidenta V. Havla. V aktuálních výzkumech tato možnost mírně posílila na 59 %.

V souvislosti s otázkou cílenou na hodnocení postupu státních orgánů je zřejmé, že prostor pro iniciativu typu tzv. Paroubkova gesta existuje. Významně stoupl podíl názoru, že vzájemný spor vyřešil vstup ČR do Evropské unie na 30 %, zatímco v roce 1996 volilo tuto odpověď pouze 13 %. Pozitivní roli hraje rovněž česko-německá deklarace, o níž 42 % soudí, že představuje východisko. V této souvislosti však zmiňme malou informovanost o tomto zásadním dokumentu dvoustranných vztahů, neboť 57 % tázaných v roce 2005 uvedlo, že deklaraci vůbec nezná.

Odlišná situace je však v případě lokálních elit (starostové, zastupitelé, pracovníci státní správy aj.), které ve výzkumu roku 2004 preferovali dvě východiska řešení: deklaraci (65 %) a spolupráci se sudetoněmeckými organizacemi ve prospěch pohraničních oblastí (67 %).[12] Zástupci euroregionů chápou obě varianty jako součást téhož přístupu. Současně si rozhodně nepřejí, aby se odsunutým sudetským Němcům vracel majetek nebo byli odškodněni. Za řešení nepovažují však ani přístup typu *laissez-faire*/nechat věci volný průchod.

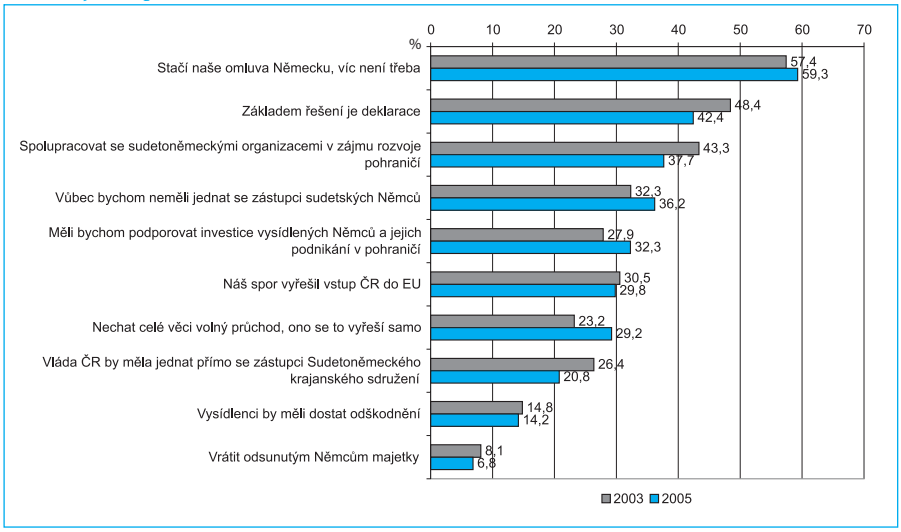
Václav Houžvička

Graf č. 17: Názory na odsun sudetských Němců (srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Graf č. 18: Názory na možnosti řešení vztahu k sudetským Němcům (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

[1] *Tvůrci německé zahraniční politiky si uvědomují význam role Německa pro udržení politické stability ve středovýchodní Evropě. „Německá otázka" ve své klasické formě byla předefinována institucionálním vevázáním/Einbindung demokratického Německa do multilaterálních struktur euro-atlantického společenství. Německá zahraniční politika, na rozdíl od politiky vyhnaneckých svazů, má zájem, aby principy integrace byly vůči východním sousedům vyjednány, nikoliv uvaleny. Hyde-Price, A. 2000. Germany & European Order. Manchester University Press. 211.*

[2] *Že jsou informace médií pravdivé, si poněkud častěji myslí lidé ve věku nad 60 let (58 %), s vysokoškolským vzděláním (67 %), úředníci (59 %) a ti, kteří se o sudetoněmeckou otázku příliš nezajímají (60 %), považují ji za uzavřenou (64 %) a s činností Sudetoněmeckého krajanského sdružení spojují naděje (78 %). O pravdivosti těchto informací častěji pochybují lidé v Ústeckém a Plzeňském kraji (19 %), z obcí o velikosti 5-20 tisíc obyvatel (20 %) a ti, kteří se velmi zajímají o sudetoněmeckou otázku (33 %), kteří tuto otázku považují za závažný (28 %) a otevřený problém (25 %), a ti, kteří s činností Sudetoněmeckého krajanského sdružení spojují obavy (26,7 %), a rovněž lidé hlásící se k jasné levici (25,6 %). Častěji také nesouhlasí ti, kteří mají nějaké známé nebo spolupracovníky v Německu nebo se aktivně podílejí na rozvíjení vzájemných vztahů (21,6 %).*

[3] *Obavy z činnosti Sudetoněmeckého krajanského sdružení rostou jednoznačně s věkem (do 29 let – 16 %, 30-44 let – 31 %, 45-59 let – 37 %, nad 60 let – 47 %). Častěji mají obavy lidé levicově orientovaní (jasná levice 51 %, spíše nalevo 37 %) a ti, kteří se velmi (62 %) a částečně zajímají o sudetoněmeckou otázku (50 %) a považují jí za závažný (60 %) a otevřený problém (54 %).*

[4] *Např. odpovědi příslušníků bavorských lokálních elit (starostové, zastupitelé, nevládní organizace, církve aj.) příhraničních oblastí SRN v roce 2003 naznačují, že „vyhnanecký faktor" nadále považovali za významný pro regionální spolupráci ČR/SRN. „Analýza a předpokládaný vývoj hraničních oblastí ČR-SRN". Výzkumný projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR RB 6/5/3.*

[5] *Názor, že cílem sudetoněmeckých organizací je navrácení majetku, častěji zastávají lidé v důchodovém věku (78 %), levicově zaměření (jasná levice 79 %, spíše nalevo – 77 %), ti, kteří se zajímají o sudetoněmeckou problematiku (velmi – 77 %, částečně – 82 %) a kteří ji považují za závažnou (88 %) a otevřenou (86 %) a mají obavy z činnosti Sudetoněmeckého krajanského sdružení (88 %). Stejné skupiny obyvatelstva také častěji sdílejí názor, že cílem těchto organizací je rozbití územní celistvosti ČR, zhoršení mezinárodního postavení ČR ve vztahu k EU a NATO, návrat do někdejší vlasti a posílení politického vlivu vyhnaneckých organizací v SRN.*

[6] *„Vztahy české společnosti k Německu." Reprezentativní celostátní výzkum agentury GA&C, Praha pro Nadaci F. Naumanna, výběrový soubor 1347 respondentů, květen-červen 1995.*

[7] *Tzv. Marešovo gesto iniciované místopředsedou vlády ČR ve funkčním období premiéra V. Špidly zůstalo pouze ve stádiu příprav.*

[8] *Otázka byla koncipována v prvním roku výzkumu a vycházela z obsahu tzv. Marešova gesta. Přestože premiér J. Paroubek vyhlásil v červenci 2005 gesto obsahově odlišné, bylo původní znění otázky ponecháno s cílem zachovat možnost srovnání a případného posunu názorů.*

[9] *„Paroubek: Kancelář SL je nevýznamná." Právo 20.8. 2005*

[10] *V týdeníku Národní osvobození vydávaném Svazem bojovníků za svobodu jsou pravidelně publikována stanoviska jednotlivců i skupin, jež odmítají činnost kanceláře SL v Praze.*

[11] *„Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství západních Čech a Bavorska." Společný projekt Centra pro užitý politický výzkum Univerzity Ludwiga Maximiliana, Mnichov a oddělení České pohraničí Sociologického ústavu Akademie věd ČR. Ústí n.L./Mnichov: 2003-2005.*

[12] *„Názory místních elit na přeshraniční spolupráci ČR/SRN." Tima Liberec, červen 2004 (200 respondentů) a SC&C Praha, říjen 2004 (85 respondentů). Výzkumný projekt Občanská dimenze česko-německých vztahů ve fázi vstupu ČR do EU.s důrazem na pohraniční oblasti. Program podpory cíleného výzkumu a vývoje Akademie věd ČR.*

MY A ONI - POSTOJE K CIZÍM NÁRODNOSTEM

Část výzkumu českého pohraničí byla věnována analýze vztahů obyvatel českého pohraničí k příslušníkům jiných národností a kulturních etnik. Lze vysledovat trend, kdy občané pohraničí jsou poměrně otevřeníprojevují sympatie- především příslušníkům západoevropského kulturního okruhu. Tento trend můžeme pravděpodobně přičíst nově vznikající sounáležitostí k evropským zemím v souvislosti k nedávnému vstupu ČR do EU.

Respondenti měli možnost vyjádřit se k otázce soužití s občany těchto evropských národů, jako typičtí představitelé byli pro potřeby výzkumu vybráni Francouzi, Angličané, Němci a také Židé. Ve všech případech výrazná většina dotázaných uvedla, že by jim nevadilo, kdyby byli jejich sousedy. Přesto však v případě Němců (14,3 %) a Židů (15,8 %) existuje nezanedbatelné procento, těch, kterým by sousedství s nimi vadilo. Tyto hodnoty naznačují, že v prostředí českého pohraničí jsou postoje části veřejnosti zatíženy jak negativní historickou zkušeností, tak i jistými předsudky.

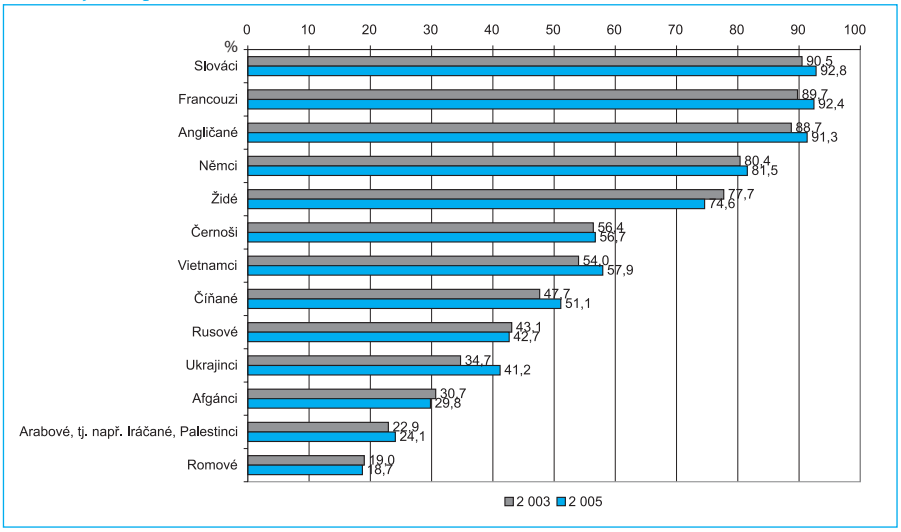
Vedle zmiňovaných „západoevropských" národů panuje u veřejnosti (z hlediska výzkumů tolerance již tradiční) značná míra tolerance k soužití se Slováky (92,8 %). Tato tolerance má kořeny v tradiční kulturní blízkosti a dlouhodobém soužití ve společném státě.

Naopak na druhém konci pomyslné osy „oblíbených" národností v českém pohraničí zůstávají stále Romové, jejichž vnímání z hlediska sympatií, tolerance se naopak mírně zhoršilo, což je negativní trend. Pravděpodobně jde o důsledek několika procesů a jevů- v první řadě má tato antipatie historické kořeny- Romové byli a bohužel stále jsou většinou společnosti vnímáni jako kulturně zcela odlišný prvek a s tím souvisí negativní postoj majorit k jejich etniku. Tento jev lze pravděpodobně vysvětlit jinou hodnotovou orientací většiny evropských romských populací a majoritních společností, stejně jako odlišnými styly života. V českém pohraničí byli jako výsledek sociálního inženýrství minulého režimu cíleně sestěhovány velké populace Romů, původně pocházející převážně z osad východního Slovenska, a to převážně do městských aglomerací (převážně severních Čech). Byli přeneseni z vesnického prostředí, které mělo z hlediska životního stylu a používaných technologií blíže středověku než 20. století, do bytových domů průmyslových oblastí, což bylo prostředí absolutně cizí. Po převratu v roce 1989 téměř ztrácejí schopnost uplatnit se na transformovaném trhu práce, ale je vytvořen sociální systém, který jim umožňuje ve skromných podmínkách (ze sociálních dávek) žít i bez nutnosti pracovat. Tento systém dokonce i v některých svých rysech Romy demotivuje při hledání zaměstnání a situaci dále zhoršuje (např. s každým dalším narozeným dítětem vzniká rodině nárok na další sociální dávky, zvyšuje se její životní úroveň, výsledkem je, že neza-

městnaní romští rodičové si pořizují mnoho dětí, které nejsou schopni uživit a vložit do jejich výchovy dostatečné rodičovské investice, které jim v dospělosti pomohou uplatnit se v konkurenčním prostředí trhu práce). Do výzkumu byla zařazena otázka zjišťující toleranci vůči Romům formulovaná tak, že u respondentů zjišťovala, zda by jim vadilo, kdyby se do sousedství nastěhovala romská rodina. Lze předpokládat, že respondenti si romskou rodinu představí apriori jako rodinu s mnoha dětmi (4,5,6, možná více), pravděpodobně mnoho respondentů by neuvítalo ani nastěhování české rodiny s tolika dětmi. Proces integrace Romů do české společnosti a odbourání předsudků, které vůči jejich etniku majorita má, je pravděpodobně ještě dlouhý. Zdá se, že v současnosti se situace naopak zhoršuje.

Jako další skupina obyvatel, vůči kterým se obyvatelé pohraničí vymezují-převažuje negativní postoj-jsou Arabové (Iráčané, Palestinci) a národy, které se jim z hlediska laického českého respondenta zdají blízké, například Afgánci. Toto zjištění je překvapivé z hlediska toho, že víme, že v českém pohraničí a v ČR obecně téměř neexistuje početnější arabská komunita. Většinou jde o dobře socializované jedince, často vzdělané, kteří do ČR imigrovali již za minulého režimu. Nevyskytují se problémy, které známe ze zemí, kde jsou početné komunity arabských přistěhovalců. Je však třeba vzít v úvahu, jaký je obraz Arabů, který zprostředkovávají

Graf č. 19: Národnosti, které jsou přijatelné jako sousedé v místě bydliště, (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

média. Tento obraz přímo i nepřímo vyvolává pocit osobního ohrožení a možné újmy v souvislosti s terorismem islámských radikálů (často Arabů).

Přes obecné „prozápadní" sympatie však nelze generalizovat natolik, že by se obyvatelé pohraničí uzavírali příslušníkům z jiných kulturních prostředí. Důkazem může být relativně vysoká tolerance k soužití například s Vietnamci, Číňany a černochy. Například v posuzování vietnamské komunity, která má v pohraničí relativně silné zastoupení, se situace zlepšuje. Mnoha obyvatelům pohraničí by nevadilo, pokud by se jejich novými sousedy stala vietnamská rodina (zvýšení oproti roku 2003 o 5%), což je bezesporu pozitivní trend.

Miroslav Brož

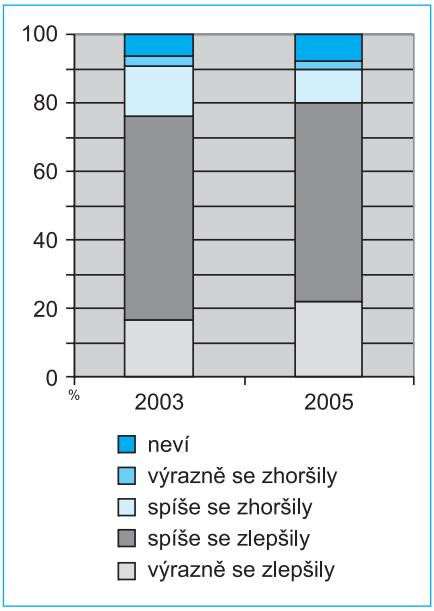
DALŠÍ ZLEPŠENÍ VZTAHŮ MEZI ČR A SRN

Oproti roku 2003 došlo k dalšímu mírnému zlepšení v hodnocení česko-německých vztahů, což dokládají trendy vzájemného porozumění a přátelských kontaktů mezi politiky, hospodářskými subjekty a spolky obou zemí. Aktuálně považuje 82,7 % občanů žijících v českém pohraničí česko-německé vztahy za velmi nebo spíše dobré, což je o 4% více než před dvěma roky. 61% považuje sousedství se SRN za vůbec nejvýznamnější mezi všemi okolními zeměmi, což je s ohledem na zkoumané území českého pohraničí s Německem pochopitelné.

Kritikem současné kvality sousedství je každý desátý občan, častěji k nim patří občané se nižším sociálním statutem, tj. důchodci, nezaměstnaní a lidé s nižšími příjmy. Co do politického smýšlení nalezneme více kritiků mezi levicově orientovanými občany. Zdrojem skepse vůči hodnocení současných vztahů je i sudetoněmecká otázka. Ovšem přesto převažuje také u těchto skupin pozitivní pohled na vzájemné vztahy. Častějšími kritiky vztahů jsou občané žijící při saské hranici, 11%, zatímco u respondentů z příhraničí s Bavorskem je kritiků o 6 % méně. Nejlépe se k vzájemným vztahům staví občané Plzeňského kraje, což je dáno jednak vyšší mírou ekonomické vyspělosti Bavorska coby referenčního souseda a s tím spojenou vyšší nabídkou pracovních míst, jednak intenzivnější a pestřejší přeshraniční spoluprací včetně větší podpory partnerství v EU ve formě euroregionů a dalších společných iniciativ. Část občanů při saském pohraničí vystupuje vyhroceněji v důsledku problematické sociální situace regionu.

Pouze každý osmý člověk v pohraničí spatřuje i patnáct let od procesu sjednocení Německa v jeho úspěšném sjednocení negativní faktor kvality sousedství, jasná většina téměř čtyř pětin z nich v tom vidí pozitiva. Častěji se to domnívají občané s vyšším vzděláním a s vyššími příjmy,

Graf č. 20: Hodnocení vývoje vztahů Čechů a Němců po roce 1989 (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

podnikatelé a lidé politicky středově orientovaní. Podobně jako u předchozí otázky se také zde vyskytuje více kritiků sjednocení Německa při saské hranici, což je dáno patrně negativním hodnocením změny „image" bývalých občanů NDR.

Podle čtyř pětin občanů českého pohraničí s Německem se vzájemné vztahy zlepšily. Trend pozitivnějšího hodnocení vztahů je patrný také z dvouletého srovnání. Mírně narostly pozitivní názory, výrazněji (o 7%) se snížil počet občanů deklarujících zhoršení vztahů a kontaktů s Německem. Uspokojení nad spojenectvím s Německem je ovšem výrazněji politicky podbarveno, podobně jako v dalších otázkách hodnocení vztahů ze SRN je také zde levice s tímto faktem mnohem méně spokojena (54 %) než voliči středu (81%) nebo pravice (69 %). Stoupající trendy pozorujeme také v hodnocení skutečnosti, že Německo se vstupem ČR do NATO stalo naším politickým partnerem.

Kdybychom měli hledat místa s vyšším podílem kritických hlasů vůči oběma tématům, bylo by to opět spíše v příhraničí se Saskem, především v Karlovarském kraji. Naproti tomu občané při bavorské hranici z otevření bariérové hranice a vstupu ČR nejen do NATO, ale také EU podstatně více profitují, což se projevuje v příznivějším posuzování obou otázek. Je patrné, že třebaže se po roce 1989 objevila ve veřejných debatách nová témata, spojená především s obavami z ekonomické síly Německa a z diskursů o česko-německé minulosti, zdá se, že je jejich negativní potenciál se postupně vyčerpává a občané více vnímají pozitivní jevy

vzájemného sousedství, ať už politicky vstřícnou orientaci mainstreamů v obou zemích nebo stále se prohlubující přeshraniční spolupráci, což se ve výsledku zrcadlí v pozitivnějším pohledu na kvalitu sousedství. Tento trend by měly obě země nadále pěstovat a obrátit vzájemné vztahy na každodenní problémy vzájemného setkávání, ať již mezilidské, ekonomické, kulturní nebo jiné.

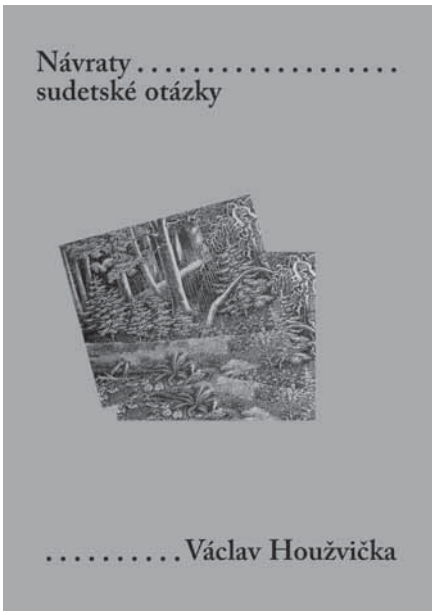
Cílem četných partnerství by tedy například měla být větší pozornost věnovaná podpoře přeshraniční školské, kulturní, sportovní a jiné výměny, dále všestrannému posilování zájmu o výuku jazyka sousedské země včetně prohloubeného úsilí o interakci a poznávání obou kultur. Společné projekty iniciované v těchto oblastech jako například existence několika česko-německých škol (např. v Hrádku nad Nisou, saském Klingenthalu atd.), studentské kontakty, pořádání kulturních akcí (např. festival Hudba nezná hranic, přeshraniční projekty partnerských obcí jako projekt „Zahrada" mezi Chebem a bavorským Marktredwitz) nebo společné sportovní akce podporované organizací IDOR a partnerskými obcemi, nalézají u občanů pozitivní ohlasy a do jisté míry „převrstvují" konfliktní témata.

Závěrem můžeme konstatovat, že v dlouhodobém srovnání lze sledovat mírný nárůst pozitivního hodnocení česko-německých vztahů. Mediálně živená témata, jako například diskuse ve věci zrušení prezidentských dekretů, nepředstavují větší potenciál pro ohrožení postojů vůči sousedským vztahům, což lze v poslední době zcela jistě (vedle četných přeshraničních aktivit a setkávání na celé česko-německé hranici) přičíst mimořádně přátelským politickým kontaktům, a to jak v rámci pravicového, tak levicového politického spektra.

Lukáš Novotný

LITERATURA K TÉMATU

Houžvička, V. 2005. Návraty sudetské otázky.
Praha: Karolinum. 548 stran, dokumentární příloha, ISBN 80-246-1007-8

Problematika česko-německých vztahů dnes patří k frekventovaným tématům mediálního, politického a odborného diskursu. Právě k problémům národnostní politiky první Československé republiky, o postavení početné německé menšiny a její politické a svazové činnosti, o roli menšiny při rozbití Československa, o jejím organizovaném vysídlení a dalších tématech publikovali v posledních letech historikové a politologové řadu knih různé kvality. Mnohým ovšem chybí citlivost při posuzování tohoto dodnes konfliktního tématu a schopnost vidět události mezi Čechy a Němci v mezinárodním kontextu.

Obsáhlá kniha Václava Houžvičky Návraty sudetské otázky je zdařilým pokusem o interdisciplinární a interkulturní pohled na tzv. sudetskou otázku. Autor se pozorováním turbulencí vyvolávaných sudetskou otázkou v česko-německých vztazích i v české a německé historické paměti zabývá systematicky od roku 1991. Jeho pohled je nový zejména v tom, že sám patřil a dodnes patří k aktivním diskutérům a hybatelům politické dimenze vzájemného sousedství. Především historická obec patrně uvítá četné citace a postřehy britských historiků o politice sudetských Němců a konceptu tzv. Mitteleuropy, které Houžvička konfrontuje s poznatky českých a německých badatelů. Adekvátně k tomu věnuje autor pozornost postojům (nejen) britských expertů a politiků k myšlence poválečného vysídlení sudetských Němců. Popisuje složitá jednání londýnské exilové vlády Edvarda Beneše s V. Británií, USA, European Advisory Committee a s dalšími exilovými vládami o budoucnosti Němců okupovaného Československa. Především britský postoj se s narůstajícím nacistickým terorem na okupovaných územích stále více vyhraňoval, některé úvahy Britů z let 1942-45 mířily dokonce ke „zmizení Němců z Východního Pruska a Horního Slezska na Sibiři".

Po porážce nacistického Německa nastal zásadní kvalitativní přerod německé politické kultury i struktury politické moci. Třebaže Německo nevznáší vůči České republice žádné teritoriální a majetkoprávní požadavky, představoval zejména v období vlády CDU/CSU tzv. vyhnanecký faktor součást německé vyjednávací pozice, o čemž nás autor přesvědčuje v rozsáhlých analýzách komplikovaných vyjednávání o klíčových pasážích dokumentů česko-německých vztahů, především Smlouvy mezi Českou a Slovenskou federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a vzájemné spolupráci z roku 1992 a Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z roku 1997 (oba dokumenty jsou zařazeny v příloze). Publikace dále vychází z teze, že faktor vysídlenců a jejich vlivu na německou vnitřní i zahraniční politiku má určitou specifickou roli, kterou je v důsledcích nucena brát v úvahu též česká zahraniční politika. Tuto tezi potvrzuje nejen emotivní politická diskuse ohledně přijetí obou výše uvedených bilaterálních úmluv z 90. let, nýbrž i dění spojené s ratifikací členství ČR v Evropské unii, kdy bavorští poslanci Evropského parlamentu za Evropskou lidovou stranu hlasovali proti přijetí ČR do EU, zejména s ohledem na požadavek zrušení platnosti dekretů prezidenta E. Beneše.

V. Houžvička se ve svém výkladu i analýzách činnosti Sudetoněmeckého krajanského sdružení (SKS) projevuje jako znalec schopný mimořádného postřehu a sledování vývojových linií. V politicky různorodém prostředí landsmanšaftu si výrazný názorový (a do jisté míry i personální) vliv uchovalo uskupení Witikobund navazující přímo na spannovské křídlo Sudetoněmecké strany, na tzv. Kameradschaftsbund (s přímou myšlenkovou návazností na tzv. Volkstumskampf). V duchu O. Spanna jsou do špičkových pozic landsmanšaftu dosazováni politikové vyznávající vůči ČR politický radikalismus, mimo jiné tvrzení, že meziválečné Československo bylo omylem versailleského systému, vyznávající nadále platnost Mnichovské dohody o odstoupení pohraničních území ČSR a přesvědčených o nezávaznosti a snad i neplatnosti Postupimské dohody přijaté vítěznými mocnostmi po druhé světové válce. Tento agresivní a doposud sebereflexe neschopný názorový proud zůstává v politice SKS dodnes zdrojem protičeských nálad.

Přínos knihy „Návraty sudetské otázky" spatřuji kromě nových pohledů na historickou dimenzi česko-německého sousedství také v analýze postojů občanů ČR vůči aktuálním konfliktním tématům česko-německé historie. Významným prvkem českého veřejného mínění je, že obyvatelé důsledně odlišují mezi vztahem vůči současnému Německu a konfliktní minulostí. Německo je vnímáno jako žádoucí partner přeshraniční spolupráce, zejména v oblasti kultury a ekonomiky, na druhé straně však sudetská otázka v historické paměti občanů ČR představuje dlouhodobě konfliktní potenciál a do jisté míry překážku vzájemných vztahů. Tato minulost tedy zůstává přítomna ve vědomí obyvatelstva v podobě etnického mobilizačního potenciálu se schopností citlivě reagovat na jakékoliv peripetie ve vzájemných vztazích.

Faktograficky cenná je dokumentární příloha, obsahující klíčové dokumenty novodobých česko-německých vztahů jako např. memorandum K.H. Franka o konečném řešení české otázky, dokumenty sudetoněmeckých organizací (např. Eichstättská deklarace), texty obou bilaterálních úmluv z 90. let a dále doposud obtížně dostupné dokumenty: např. dokument Charty 77 tzv. Pražská výzva z roku 1985, expertní vyjádření k problematice prezidentských dekretů aj.

Z četby Houžvičkovy knihy vyplývá, že česko-německé sousedství je i dnes vlivem konfliktní historie sousedstvím do jisté míry opatrným. Pouze vyvážený a (sebe-)kritický pohled na konfliktní společenství Čechů a Němců může česko-německé vztahy výrazně posunout vpřed a odpoutat od minulosti. Monografie V. Houžvičky tento požadavek naplňuje.

Lukáš Novotný

HRDOST NA ČESKOU REPUBLIKU POHLEDEM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ

Pocit hrdosti na Českou republiku a národní hrdost obecně jsou jedním z aspektů, které jsou při výzkumech veřejného posuzovány opakovaně i v mezinárodním měřítku. Patří také k tématům, která v souvislosti se vstupem do EU a s dalším politickým a společenským děním v jejím rámci mohou zaznamenat jisté posuny a změny v názorech obyvatel.

Aspekty hrdosti na Českou republiku se v odpovědích veřejnosti v pohraničí v podstatě rozdělily do dvou skupin. Do první z nich zařazujeme ty položky, u nichž odpověď velmi hrdý tvořila více než třicetiprocentní podíl a spolu s odpovědí poměrně hrdý překročila hranici 70 %. Do této dimenze patří jednak historie národa, jednak současné výsledky Čechů ve společensko-vědní oblasti. Nejvyšší míru národní hrdosti vzbuzují výsledky českých sportovců, za nimi následuje české umění a literatura, historie a věda technika. Lze se domnívat, že tyto položky jsou nedílnými součástmi „národního mýtu", který je socializován již ve škole. Jako celek jej tvoří nekontroverzní témata, která respondentům znesnadňují odpověď ne („vůbec ne hrdý"). Pokud by tuto možnost volili, znamenalo by to de facto ztrátu kulturní kontinuity a selhání v předávání společenských hodnot v čase. Nic takového ovšem výsledky našeho výzkumu nenaznačují.

Druhá skupina je tvořena položkami, kde odpověď velmi hrdý nedosahuje úrovně 15 % a společně s odpovědí poměrně hrdý nedosahuje 50 %. Sem se zařadila v širokém slova smyslu politickoekonomická témata. Nejméně hrdosti u respondentů v pohraničních oblastech vzbuzoval český systém sociálního zabezpečení (15,5 %), pouze zhruba u čtvrtiny populace žijící v pohraničí vzbuzuje do nějaké míry hrdost na řešení národnostních a etnických problémů v ČR, její ekonomické výsledky, politický vliv ve světě, jen o málo lépe dopadlo fungování demokracie. Volba negativní odpovědi zde neznamená pravděpodobně pouze absenci hrdosti, ale respondenti tímto způsobem vyjadřovali nespokojenost se současným stavem.

Poněkud rozpolcené názory existují na ozbrojené síly ČR a výsledek referenda o vstupu do EU: odpovídající se zde rozdělili na dva přibližně stejně početné protichůdné tábory. Referendum o vstupu do EU je zároveň nejméně diferencující položkou, na kterou mělo nejvíce lidí názor neutrální – pětina z nich zvolila odpověď nevím. Veřejné mínění v pohraničí tak může do značné míry reflektovat nejistou identitu této instituce (projevující se toho času např. v odmítnutí evropské ústavy ve Francii a Nizozemí), může být ale také výsledkem nechuti k názorové politické participaci na úrovních, se kterými respondenti nemají bezprostřední zkušenost. Z výsledků šetření je patrné, že rok po vstupu do EU narůstá počet lidí, kteří nevědí, co si o tomto politickém kroku mají myslet a jak jej lze z hlediska jeho důsledků hodnotit.

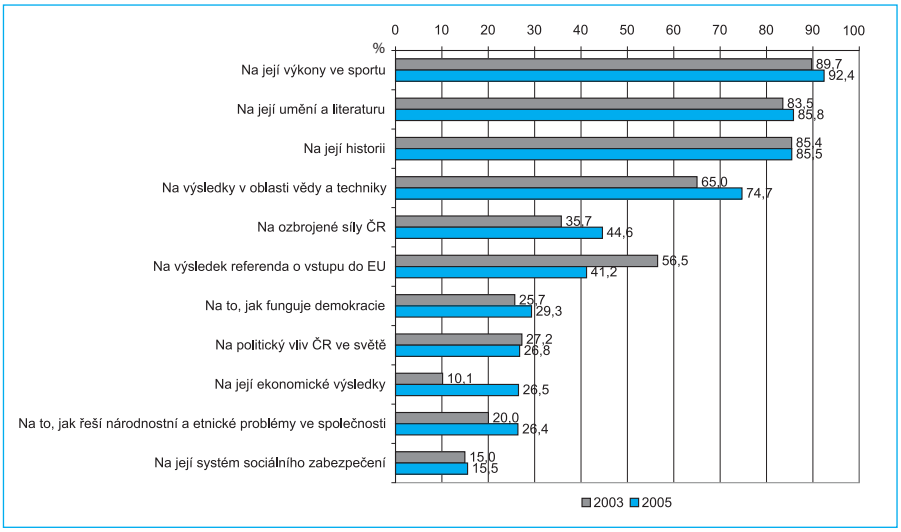
V uvedených dvou skupinách odpovědí (kulturní a politickoekonomické položky) se tak v praxi potvrdilo dvojí pojetí a vnímání národa – jako kulturní a politické komunity. Nejen výsledky tohoto výzkumu, ale také celostátní a mezinárodní výsledky výzkumů veřejného mínění ukazují, že obecně je zdrojem národní hrdosti častěji kultura v širokém smyslu (zde první skupina položek – historie, literatura, věda…) než stát v širokém smyslu (zde druhá skupina položek – politický vliv, ekonomika, sociální zabezpečení…). Mezinárodní srovnání dále ukazuje, že ve státech, které v historicky nedávné době prošly změnami politických režimů, je veřejnost obecně méně hrdá na výkony státu než v dlouhodobě fungujících demokraciích (Vlachová, 2004).

Ve srovnání s rokem 2003, kdy proběhla první etapa výzkumu, došlo k výraznějším posunům jen v několika položkách – viz graf č. 21.

Populace v pohraničí vyjadřovala v roce 2005 podstatně vyšší míru hrdosti na ekonomické výsledky ČR, podle veřejného mínění se vylepšil i způsob řešení národnostních a etnických problémů ve společnosti a občané vyjádřili i větší hrdost na ozbrojené síly ČR. Těm se tak postupně daří překonávat dědictví minulosti, kdy byla armáda chápána jako instituce zcela zdiskreditovaná komunistickým režimem. Systém sociálního zabezpečení je terčem kritiky prakticky ve stejné míře jako před dvěma lety, výrazně poklesla míra hrdosti na referendum o vstupu ČR do EU. Z výsledků tak vyplývá, že se vylepšil názor na některé tradičně „problémové oblasti", přičemž názor na tradiční zdroje hrdosti zůstává stabilní, eventuálně (jako v případě výsledků v oblasti vědy a techniky), dále stoupá. Lze tedy říci, že míra hrdosti na Českou republiku ve sledovaných položkách relativně narůstá.

V nadprůměrné míře vyjadřovali hrdost studenti a mladí lidé obecně, ale také lidé s vyššími příjmy. Rozdíl se projevoval zejména v položkách, týkajících se současných společensko-politických podmínek života v ČR (fungování demokracie, politický vliv ČR ve světě, ekonomické výsledky apod.). Hrdost na svou zemi tak můžeme z této perspektivy nahlížet jako projev osobního sebevědomí a životního optimismu těch skupin obyvatelstva, které ze současné situace ČR profitují nebo ji chápou jako šanci.

Graf č. 21: Aspekty hrdosti na Českou republiku, (časové srovnání podílu souhlasných odpovědí).

Zdroj: Česko-německé vztahy po vstupu ČR do Evropské unie. Factum Invenio/Sociologický ústav akademie věd ČR, oddělení České pohraničí. Praha/Ústí nad Labem 2005.

Jitka Laštovková

Použitá literatura:
Vlachová, K., Řeháková, B. 2004. „Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě". Sociologický časopis 4: 489 – 508.
Keane, J. 1998. Civil Society. Stanford: Stanford University Press.

Další informacea jazykové mutace bulletinunaleznete na

www.borderland.cz

VÝCHODNÍ ROZŠÍŘENÍ EU V ČESKO-SASKÉM POHRANIČÍ

Česko-saské pohraničí lze z hlediska populačního vývoje vnímat jako území, kde lidé nesdílí výrazný pocit vzájemné sounáležitosti, neboť se nejedná ve značné části o obyvatelstvo zde původní. Jako důsledek této situace můžeme hovořit o četných předsudcích při hodnocení „druhého", přičemž tento postoj je zvýrazněn poměrně nedávno utvořenou národnostní a jazykovou hranicí. Nic na tom nezměnilo poválečné „shora řízené partnerství/přátelství" mezi „socialistickými bratrskými zeměmi" – tehdejší NDR a ČSSR. Přeshraniční aktivity se odehrávaly zpravidla na bázi oficiálně formálních vztahů, zatímco hlubší individuální kontakty byly spíše výjimečné.

Občané, podniky a instituce jsou po východním rozšíření EU – ať již přímo či zprostředkovaně – konfrontováni s novou situací, která přináší – prostřednictvím hraničního efektu (Havlíček 2004) – jak pozitiva, tak negativa do každodenního života. Otevření hranic je na jedné straně spojeno s volným pohybem osob při cestování, s nákupními možnostmi, ekonomickou a kulturní spoluprací, na druhé straně došlo ke zvýšení dopravního zatížení, nárůstu kriminality či oslabení pořádku a bezpečnosti. Vstup Česka do Evropské unie dodal impuls vzájemným česko-německým vztahům na úrovni občanské i společenské tím, že takzvaná vnější hranice mezi ČR a SRN se stala vnitřní hranicí EU. Česká republika byla 1. května 2004 přijata mezi členské státy, ačkoliv některé „svobody" jí zůstávají odepřeny na základě časově limitovaných restriktivních opatření (např. neuvolněný trh práce z obav před příchodem českých pracovníků zejména do sousedních států).

Nové podmínky přirozeně nastartovaly rozvoj přeshraniční spolupráce probíhající „zdola nahoru", zatímco pohyb v opačném směru nebyl na české straně zdaleka vnímán tak pozitivně v důsledku obav z narušení integrity nového státního útvaru. Důvody pro spolupráci přes hranice, jak potvrzují četné výzkumy, vycházejí jak ze sféry duchovní (např. vzájemné poznání až porozumění), tak jsou vedeny ekonomickými záměry (využití komparativních výhod, zvětšení trhu apod.). Taktéž charakter a zaměření přeshraniční spolupráce zaznamenaly svébytný vývoj, když od akcí jednorázových, organizačně méně náročných (např. výměny škol v duchu sloganu *people-to-people*/lidé k lidem) se těžiště přesouvá k systémovým a dlouhodobým projektům (např. vytváření společné koncepce cestovního ruchu).

Ukazuje se, že oficiální hodnocení současné situace v česko-saském pohraničí se zaměřením na regionální rozvoj (problémy), formy a intenzitu přeshraniční spolupráce, jakož i možné faktory omezující společný růst/ *Zusammenwachsen* je vhodné doplnit o pohled obyvatelstva žijícího v sousedícím území. Bez „vtažení" obyvatelstva do společenských rozhodovacích procesů bude jen stěží dosaženo předpokládaných efektů.

Proto je třeba zvážit záměry/cíle různých skupin aktérů (zájmových i rozhodovacích), ale také připravenost obyvatel. Právě tyto kroky nabývají ve specifických podmínkách pohraničí na významu a jsou zřejmě významnější než v regionech „bezproblémových", například koncentračních/růstových. Propojení obou částí hraničního regionu lze označit za proces časově dlouhodobý a obsahově spíše konfliktní. Jak obyvatelstvo tuto situaci vnímá, naznačí následující poznatky získané na území Euroregionu Labe/*Elbe*.

Součástí aktivit akademických pracovišť je zahraniční spolupráce zvyšující efektivitu vědecké práce bez ohledu na odlišné politické a společenské poměry. Zvýšenou měrou platí toto konstatování pro spolupráci akademických institucí působících v blízkosti hranice, jak dokládají dlouhodobé kontakty mezi Univerzitou J. E. Purkyně v Ústí n. L. a Technische Universität Dresden. Možnost čerpat společně finance ze zdrojů Evropské unie, rozšířila využití dvoustranných projektů, jaký například reprezentuje zpracování Atlasu Euroregionu *Elbe*/Labe vydaného v letech 2000 a 2004 - v současnosti vychází již třetí verze.

Při koncipování empirického výzkumu „Subjektivní vnímání přeshraniční spolupráce v Euroregionu *Elbe*/Labe" realizovaného v roce 2003 bylo využito jednak návaznosti na dříve provedená šetření v Euroregionu Labe/*Elbe* (dále EEL), jednak propojení s výzkumem zaměřeným na trh práce a pracovně podmíněné migrace. Na české i německé straně byli do projektu zapojeni studenti obou vysokých škol, a to jak při tvorbě dotazníku, tak především v roli tazatelů v terénu. Z územního hlediska šetření neproběhlo v celém území euroregionu, neboť nás zajímalo subjektivní hodnocení v relativně úzkém příhraničním pásu: z české strany v rámci okresů Teplice, Ústí n. L. a Děčín, z německé strany území Weisseritzkreis a Sächsische Schweiz.

V roce 2003, asi rok před vstupem Česka do Evropské unie deklarovali obyvatelé po obou stranách hranice jak obavy až strach, ale také naděje a očekávání z příštího vývoje. V obecné poloze se touto otázkou zabývaly téměř dvě třetiny dotázaných Němců, naopak jen 7 % o příštím vývoji neuvažovalo. Rozsah zájmu závisel zřetelně na úrovni vzdělání, když platí: čím vyšší stupeň, tím větší zájem (základní vzdělání 49 %, střední a výše 81 %).

Předpokládali jsme, že rozšíření EU bude oběma dílčími soubory vnímáno odlišně, někde se ovšem mohlo vyskytnout hodnocení podobné až shodné. Češi a Němci se v našem případě vyjadřovali vždy jen k situaci ve „svém" území, neposuzovali tedy pohraničí jako celek, ani druhou stranu (což by bezpochyby u většiny respondentů byla spíše spekulace).

Při vyhodnocení této otázky možná překvapí, že u všech (!) sledovaných oborů poměrně značná část (zhruba pětina) českých respondentů nebyla schopna situaci posoudit. U německých respondentů je podíl zhruba poloviční. Vysvětlení, spíše hypotetické, snad spočívá v momentálně nižším zájmu Čechů „o věci veřejné".

Oboustranný souhlas byl nalezen v tom, že dvě třetiny až tři čtvrtiny respondentů hodnotily obdobně důsledky rozšíření EU na česko-saské pohraničí. Přitom zhruba třetina se přikláněla k názoru, že v jednotlivých posuzovaných oborech lze očekávat jak negativní, tak pozitivní důsledky.

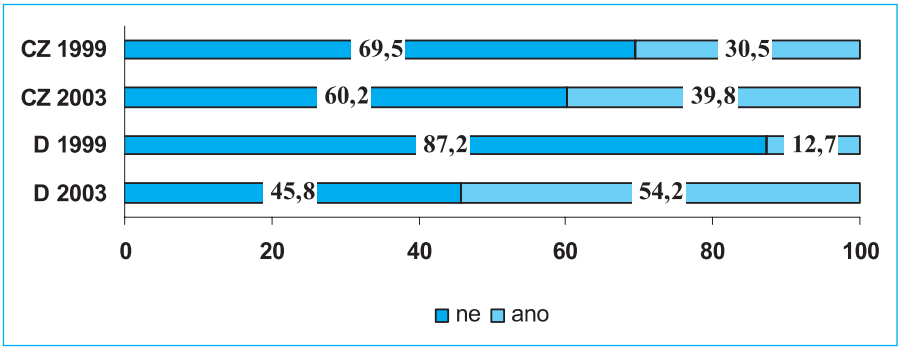
Existují ale také výrazné rozdíly. Čeští respondenti se domnívali, že pozitivní působení vstupu do EU převažuje nad ne-

Tabulka č. 2

Období	2003				1999			
Možnosti	Četnost		v %		Četnost		v %	
	D	CZ	D	CZ	D	CZ	D	CZ
ne	366	274	45,8	60,2	96	89	87,2	69,5
ano	433	181	54,2	39,8	14	39	12,7	30,5
celkem	799	455	100	100	110	128	100	100

D němečtí respondenti
CZ čeští respondenti

Graf č. 22 a tabulka č. 2: Znalost pojmu „Euroregion Labe/Elbe" (1999/2003, časové srovnání podílu souhlasných odpovědí v %).

Zdroj: Kowalke, H., Jeřábek, M., Schmidt, O. Výzkum „Očekávaný vliv východního rozšíření EU", 2004.

gativním, přičemž toto platí pro všechny sledované obory. Naproti tomu Němci se v hodnocení navzájem poměrně výrazně odlišovali: v pěti z osmi oborů je dokonce záporné vnímání početnější než kladné.

Zcela protikladný pohled zaujímají oba dílčí soubory (český a saský) k ovlivnění trhu práce. Více než třetina Čechů očekávala pozitivní působení na českou část pohraničí a se vstupem Česka do Evropské unie spojovala značná očekávání. Naproti tomu Němci se většinově (55 %) přiklonili k názoru, že již tak napjatá současná situace na trhu práce se dále zhorší.

Obdobné rozdíly, i když ne tak vyhrocené, můžeme sledovat u hodnocení ekonomické situace. Také při hodnocení veřejného pořádku a bezpečnosti se setkáváme s odlišným hodnocením na české a saské straně. Projevuje se rovněž u možností rozvoje mladé generace a všeobecných podmínek životního standardu, diference se však postupně snižuje. Největší rozdíl v rozsahu přes 7 % spatřujeme u hodnocení kvality životního prostředí. Vůbec nejpříznivější hodnocení patří atraktivní oblasti cestovního ruchu, druhé místo zaujímá dopravní dostupnost a infrastruktura.

Za českou stranu můžeme uvedené poznatky doplnit obecně vyjádřeným souhlasem či nesouhlasem se vstupem Česka do EU. Pro se vyslovila více než polovina dotázaných, částečný souhlas pak uvedla další asi čtvrtina. Při porovnání s výsledky celostátního referenda lze konstatovat v podstatě shodné hodnoty: na úrovni celostátní 77,3 %, za Ústecký kraj 75,6 %.

Z německé strany máme k dispozici také subjektivní důvody obav, případně strachu z rozšíření EU. Základní soubor se dělí dle odpovědí zhruba na polovinu (po 40 %, zbytek se nevyjádřil). Pokud tázaní vyjadřují obavy, pak je k tomu vede strach z růstu kriminality, zhoršení situace na trhu páce či migračního pohybu obyvatelstva.

Do úvodní etapy přípravy východního rozšíření Evropské unie, resp. vstupu Česka do EU, byla zapojena řada institucí, mezi nimiž přední místo patřilo euroregionům. Do určité míry je lze považovat za "předjezdce" evropského rozšiřování na regionální úrovni, byť na základě odlišných legislativních prostředí. Přispěly totiž k realizaci celé řady rozmanitých akcí, projektů a opatření v rámci přeshraniční spolupráce, které postupně změnily a mění každodenní život zdejších lidí i návštěvníků. S ohledem na postupné proměny v postojích a názorech jsme využili možnosti srovnání se situací v nedávné minulosti.

Za poněkud překvapivé zjištění můžeme označit menší znalost euroregionu, v němž respondenti žijí, tedy Euroregionu Labe/Elbe, než obecnou znalost pojmu „euroregion". Všeobecnou znalost deklarovala zhruba polovina Čechů, u Němců pak jen o něco více než třetina. Ve srovnání s obecným pojmem euroregion znalo o 20 % méně německých a 10 % českých dotázaných pojem „Euroregion EEL". Ve srovnání s dotazováním provedeným v roce 1999 se podíl těch, kteří pojem euroregion znali, zvýšil: na německé straně více než čtyřikrát (!), na české však pouze asi o třetinu.

Závěrem lze konstatovat, že obyvatelé Euroregionu Labe/*Elbe* zaujímají jak k současnému dění, tak k perspektivám regionu i přeshraniční spolupráce diferencované postoje. Existují sice na jedné straně víceméně podobné až shodné názory, na druhé straně však logicky přetrvávají značné rozdíly. Ty jsou podmíněny nejen reálnou socioekonomickou situací po obou stranách česko-saské hranice, ale také odlišným přijetím samotného faktu jejich otevření a hodnocením dopadu konkrétních změn. Tento proces lze považovat za nezvratný, a tak záleží na občanech, podnicích a dalších subjektech, do jaké míry a v jakém časovém horizontu se situace stabilizuje. Přeshraniční spolupráci proto považujme primárně za instrument přispívající k vytváření společného životního a ekonomického prostoru, který vytváří předpoklady úspěšného uplatnění česko-německého pohraničí v konkurenčním prostředí „Evropy regionů".

Milan Jeřábek
(Univerzita J. E. Purkyně)
Hartmut Kowalke - Olaf Schmidt
(Technische Universität Dresden)

Literatura:
Dokoupil, J. (2004). „Typologie českého pohraničí," in Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Praha: Academia. 137-147.
Havlíček, T. „Teorie vymezení pohraničí," in Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T. a kol. (2004). České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Praha: Academia. 59-68.
Kowalke, H., Jeřábek, M., Schmidt, O. (2004): Grenzen öffnen sich / Chancen und Risiken aus der Sicht der Bewohner der sächsisch-böhmischen Grenzregion. Dresdener Geographische Beiträge, Heft 10. Technische Universität Dresden.

MALÁ ENCYKLOPEDIE POJMŮ

Pojem **etnicita** označuje kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, formující etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci. Odlišuje skupinu od ostatních – příslušníci takové skupiny se považují za kulturně odlišné od jiných skupin ve společnosti a také jsou tak vnímáni. Nejčastějšími znaky, jimiž se etnické skupiny odlišují, jsou: jazyk, dějiny, původ (skutečný nebo domnělý), náboženství, styl oblékání či zdobení apod. Jako celek je etnicita součástí kultury, etnické rozdíly jsou *vždy naučené*. Slovo **etnikum** se používá k označení kulturně definované a diferencované skupiny lidí, souhrnu lidí se společnou etnicitou. **Etnická identita** znamená vědomí příslušnosti k určitému etniku, pozitivní svázanost a pozitivní představy spojované s vlastním etnikem. Etnická identita je jednou z mnoha sociálních identit člověka.

Na druhé straně pojem **rasa** označuje lidské populace lišící se biologickými rysy, zejména barvou kůže, očí, vlasů, formou vlasů, nosu, rtů, víček, hlavy a obličeje, výškou, proporcemi a členěním těla, popř. dalšími tělesnými znaky. Neváže se na izolované tělesné rysy, ale vždy na jejich komplex. Rozdíly mezi rasami jsou zřejmě dány postupnou a dlouhodobou adaptací na klima, rozdíly v tělesných znacích ale neznamenají funkční, vývojové rozdíly.

Z výše uvedeného vyplývá, že **etnická skupina je definována na základě svých kulturních charakteristik, zatímco rasová skupina je rozlišována na základě charakteristik fyzických.** Rasové i etnické fenomény jsou však definovány sociálně – stejná rasová nebo etnická skupina může být v rozdílných společnostech vnímána různě.

Za **menšinu** nebo **menšinové etnikum** považujeme skupiny, jejichž příslušníci jsou v nevýhodě oproti členům většinové populace a mají určitý pocit skupinové solidarity či sounáležitosti.

Jako **předsudky** označujeme názory nebo postoje jedné skupiny vůči druhé (naproti tomu diskriminace spočívá ve skutečném jednání s druhými). Jsou to kriticky nepřezkoumané, citově zdůrazněné, často racionálně nezdůvodněné nebo nezdůvodnitelné úsudky a představy, vytvořené nebo hotově přejímané jedinci i skupinami. Často založeny spíše na informacích z doslechu než na skutečných poznatcích.Jejich typickou vlastností je odolnost vůči změnám; nové informace předsudkem obvykle neotřesou. Se silnými předsudky vůči cizincům je spojena **xenofobie** neboli strach a nenávist vůči cizincům a všemu cizímu, respektive všemu, co přichází z ciziny.

Literatura:
Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha, Argo.
Geist, B. 1992. Sociologický slovník. Praha, Victoria Publishing.
Kolektiv. 1996. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum.

Jitka Laštovková

OBRAZ VYSÍDLENCŮ V NĚMECKÉ SPOLEČNOSTI

Dům německých dějin/*Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland* v Bonnu, obdoba našeho Národního muzea, se již delší dobu zabývá vysídlením německých menšin ze zemí střední a východní Evropy. Na počátku prosince 2005 uvedl výstavu mapující nejen vysídlení, ale také integraci nově příchozích Němců do společnosti. V prosinci 2002 si Dům německých dějin nechal od Institutu pro demoskopii/*Institut für Demoskopie* v Allensbachu (IfD) zpracovat reprezentativní výzkum mezi občany Německa zaměřený na vysídlení Němců ze středovýchodní Evropy. Výsledky publikované v roce 2005, byly zaměřeny na znalosti občanů starších 16 let o transferu/*Vertreibung*, na intenzitu emocionálních postojů Němců k této události, na požadavky Svazů vysídlenců/*Bund ber Vertriebene*, na odškodnění a na postoje ke svazové činnosti. Výběrový soubor měl velikost 2183 občanů, přičemž polovina respondentů byla z nových spolkových zemí.

Při sčítání lidu z roku 1950 žilo v SRN osm miliónů odsunutých Němců. Již v roce 1946 byl každý pátý občan pozdější SRN vysídlencem, podíl v NDR byl podobně vysoký. Od roku 1947 do roku 1959 sledoval Institut pro demoskopii pravidelně ve sčítání lidu počet vysídlenců. Od roku 1962 již institut počty nezjišťoval, nepovažoval to za důležité. K výzkumu se vrátil až v polovině 90. let. V roce 1997 provedl na základě žádosti Kulturní nadace německých vyhnanců analýzu dostupných kvantitativních dat a konstatoval, že doposud neexistuje rozsáhlejší studie, která by se zabývala specifikou identity vysídlenců a jejich rolí v německé společnosti.

Na otázku: „Řadíte se vy sám nebo někdo z vaší rodiny k vyhnancům z vlasti?“ odpovědělo 7 % Němců , že oni sami jsou „vyhnanci“ a 22 %, že sami sice nejsou, avšak mají v rodině alespoň jednoho takovéhoto Němce. Podle těchto výsledků je tedy každý čtvrtý Němec přímo či nepřímo konfrontován s transferem, to je o 7 % více než v roce 1959, kdy IfD položil stejnou otázku. Důvod tohoto nárůstu hledejme v postupné integraci těchto občanů do německé společnosti. S každým novým sňatkem se například znásobil počet občanů nepřímo konfrontovaných s odsunem. Podle aktuálních údajů IfD činí podíl vysídlenců generace do 30 let 24 %, což nepředstavuje úbytek vůči starším generacím. Mládež se tedy rovněž cítí být více či méně dotčena událostmi transferu, i přesto, že jen 6 % odsunutých občanů, tedy o 27 % méně než ve výzkumu IfD v roce 1972, si přeje, aby se jejich děti a vnuci označovali za vyhnance (85 % je proti).

Třebaže ve výzkumu deklarovala více než čtvrtina Němců přímou či nepřímou konfrontaci s vysídlenými Němci a pro 59 % z nich je odsun stále aktuálním tématem, jsou znalosti Němců o historických faktech malé. Patrné je to zejména v otázce počtu vysídlených Němců. Většina Němců má tendenci udávat výrazně nižší čísla, třetina se domnívá, že jich bylo méně než pět miliónů, pětina udala pět až deset miliónů. Pouze 10 % uvedlo počet mezi deseti až dvaceti milióny a odpovědělo tedy ve správném rozmezí. Zajímavé je, že starší a nejstarší generace nemá o moc lepší představu o počtech vysídlenců než mladí. Dokonce pouze 17 % vysídlenců odpovědělo správně, většina z nich označila možnost s menším počtem.

Respondentům byly položeny dvě dialogové otázky. První se týkala toho, zda by došlo k odsunu Němců, kdyby nenapáchali Němci během druhé světové války tolik zločinů. Souhlas s tímto názorem vyjádřilo 44 % Němců a 38 % vysídlených Němců. O něco méně občanů, 31 % Němců a 37 % odsunutých Němců, sdílí názor, že Němci sice napáchali zločiny, to ovšem neospravedlňuje transfer, a proto očekávají omluvu od vlád Česka, Polska a Ruska.

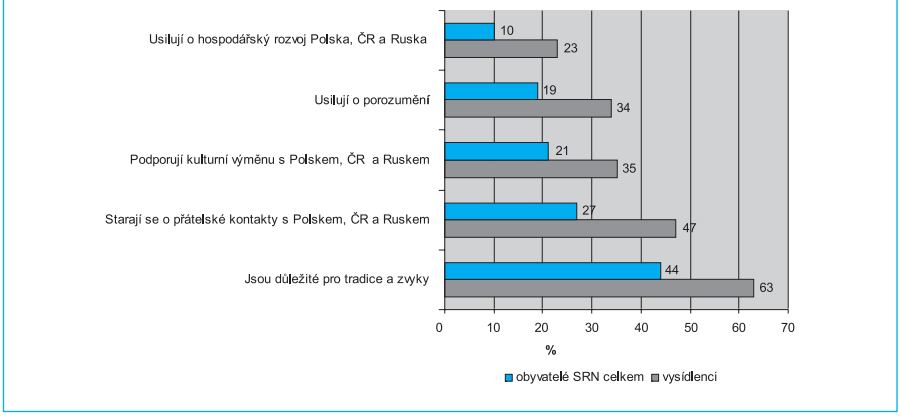
Pouze 0,7 % dotazovaných vzpomnělo při zmínce o odsunu spontánně na svazy vysídlenců. Výzkum nepotvrzuje poměrně vysoký mediální zájem o svazy vysídlených Němců, většina Němců nemá na činnost těchto organizací názor. 21 % jejich aktivity považuje za sympatické, 19 % za nesympatické. Indiferentní postoje jsou patrné také u nejstarší generace nad 60 let. Pozoruhodné jsou výsledky generace pod 30 let. Mezi těmi, kteří již něco o svazech slyšeli, převládá spíše pozitivní mínění, tedy podobné jako u nejstarší generace. Střední generace 30 až 59 let považuje činnost těchto svazů spíše za „negativní“.

Většina Němců se staví vůči svazům vysídlených Němců lhostejně nebo neutrálně, což potvrzují také poznatky image svazů. Respondenti hodnotili 13 výroků, z toho pět formulovaných pozitivně a sedm negativně. Mezi nejčastější pozitivní faktory image organizací vysídlenců patří jejich význam pro udržování tradic a zvyků (44 %). 27 % se domnívá, že pečují o přátelské kontakty s Českem, Polskem a Ruskem. Poněkud více respondentů dokázalo odpovědět na otázky negativního rázu. Nejvíce z nich se neztotožnilo s výroky odmítajícími politické ideologie a činnost těchto organizací, nýbrž s obsahy vyjadřujícími lhostejnost a nezájem, například „členové jsou skoro všichni staří lidé, mezi nimi nejsou žádní mladí“, „nemají dnes žádný politický vliv“ a „jsou přežitkem z předchozích časů“. Z výzkumu tedy vyplývá, že sociální skupina vysídlenců, kterou svazy reprezentují, je nepovažuje za organizace prosazující jejich politické zájmy, ale spíše za spolky usilující o udržování vzpomínek na „starou vlast“ a její tradice.

Lukáš Novotný

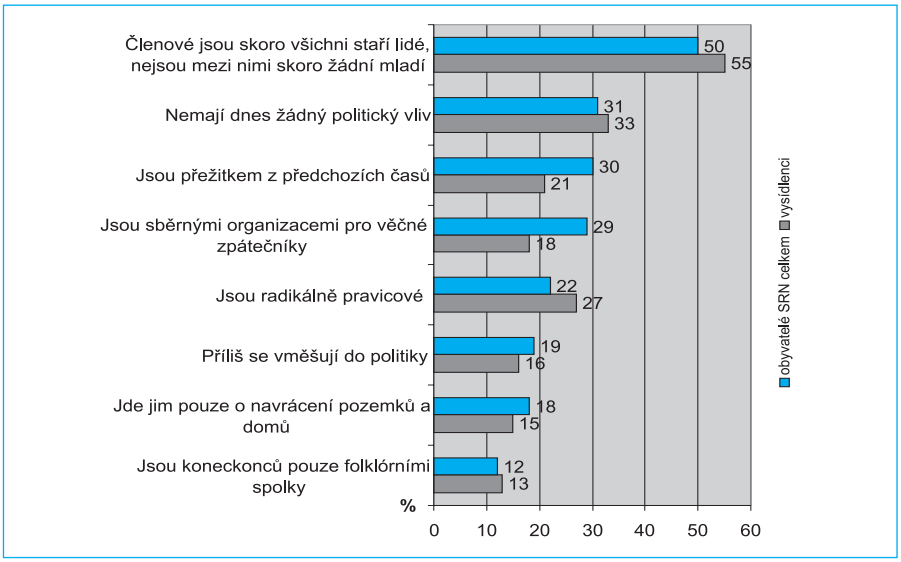
Článek se opírá o publikaci:
Petersen, T. 2005. Flucht und Vertreibung aus Sicht der deutschen, polnischen und tschechischen Bevölkerung. Bonn: Stiftung Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland.

Graf č. 23: Image organizací vysídlených Němců (podíl souhlasných odpovědí v %).

Zdroj: Archiv Allensbach IfD, výzkum č. 7036, prosinec 2002.

Graf č. 24: Image organizací vysídlených Němců (podíl souhlasných odpovědí v %).

Zdroj: Archiv Allensbach IfD, výzkum č. 7036, prosinec 2002.

NÁZORY STAROSTŮ ČESKO-NĚMECKÉHO PŘÍHRANIČÍ
(studie česko-německého Fóra mládeže)

Od rozšíření EU v květnu 2004 se česko-německé pohraničí stále častěji dostává do medií. V popředí však často stojí jenom problémy a výzvy těchto regionů. Představení pozitivní příhraniční spolupráce je často opomíjeno.

Proto považovalo Česko-německé fórum mládeže za důležité zpracovat toto téma formou dotazníkového šetření. Za účelem dosažení co nejreprezentativnějšího výsledku, obdrželi náš dotazník všichni starostové měst a obcí v pohraničí ČR/SRN. V Německu se jednalo o obce a města, která leží v okresech (zemských správních celcích) podél společné hranice (celkem 479 komun). V České republice byli osloveni všichni starostové v bývalých okresech podél hranice (638 obcí a měst). Takto jsme se s naším dotazníkem obrátili na 1117 starostů v česko – německém pohraničí.

Cílem našeho průzkumu bylo představit aktuální situaci stejně jako problémy česko-německé spolupráce a zpřístupnit tyto informace široké veřejnosti.

Otázky zněly:

1. Má vaše obec/město již úzké kontakty s německou obcí/městem nebo již navázala partnerství? Jestliže kontakty existují, zajímalo by nás, o jaký typ se jedná?
2. Mají jednotlivá sdružení ve vaší obci/městě již samostatné vztahy k německému sdružení?
3. Jak dalece existují v oblasti mládeže kontakty s Německem?
4. Jaké jsou hlavní problémy v navazování přeshraničních kontaktů?

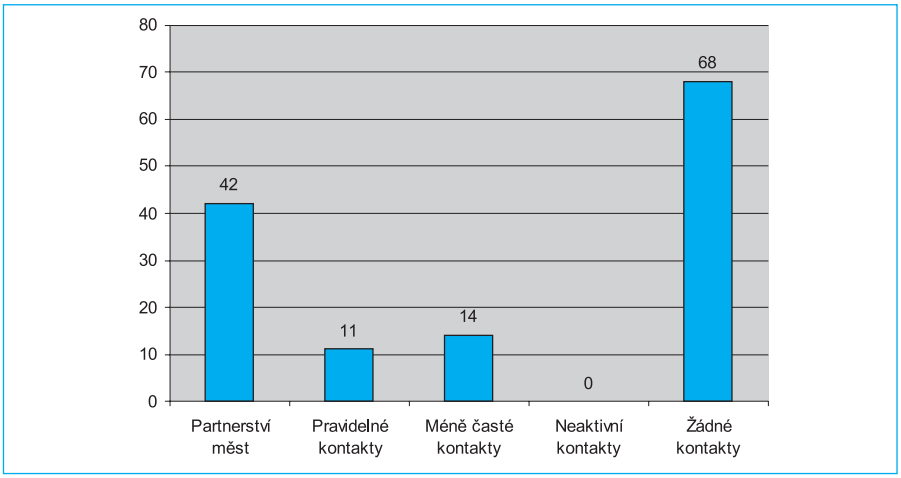
Potěšitelným výsledkem našeho průzkumu byla dobrá návratnost odpovědí, která dává celkovému vyhodnocení větší váhu. V České republice dosáhla 21,2 %, v Sasku 36 % a v Bavorsku 49,1 %.

Mimo to však průzkum rovněž ukázal, že je stále více sdružení, která se angažují v česko-německé spolupráci. A tak 38 německých a 13 českých starostů uvedlo, že mají ve své obci/městě více než tři sdružení, která jsou v této oblasti aktivní. Na této úrovni existují ve více než polovině případů kontakty v oblasti sportu nebo hasičských sborů. V oblasti mládeže se nachází většina kontaktů ve formě školních výměn, kde spolupráci iniciují angažovaní ředitelé a učitelé. Často se jedná o odvážné aktivity jednotlivců. Přeshraniční spolupráce školek a škol má důležitou roli v tom, že se při ní mladí zbavují nejrůznějších klišé a předsudků a zároveň budují vzájemnou důvěru a partnerství.

Ve výčtu problémů dominovala jazyková bariéra. Sice umí hodně Čechů německy, ale jen malá část Němců se v pohraničí učí česky. Tento problém v Čechách uvedlo 36,4 %, v Sasku 31,6 % a v Bavorsku 42,7 % obcí/měst. Ale ani další problémové oblasti nelze pominout. Především nepřehledné financování vede stále znovu k těžkostem. Že v některých případech nebyla zrealizována příhraniční partnerství, je odůvodňováno také tím, že obce na základě všeobecně náročné jak osobní, tak finanční situace nemají téměř žádné možnosti angažovat se navíc v této oblasti.

Stručně řečeno je možno na základě této studie říci, že přes zmíněné problémy existuje velké množství přeshraničních kontaktů. Tyto kontakty se pohybují od jednotlivých návštěv starostů na jedné straně až po úzká partnerství, do kterých jsou aktivně zapojena sdružení, školy a běžní občané na straně druhé. Stále zde však existuje ještě hodně nevyužitých možností, který je potřeba rozvinout. K tomu jsou zapotřebí nejen lepší rámcové podmínky, především v oblasti jazykového vzdělávání, nýbrž také uznání potřebnosti takovýchto partnerských vztahů se sousední zemí.

Graf č. 25: Přehraniční kontakty českých měst a obcí.

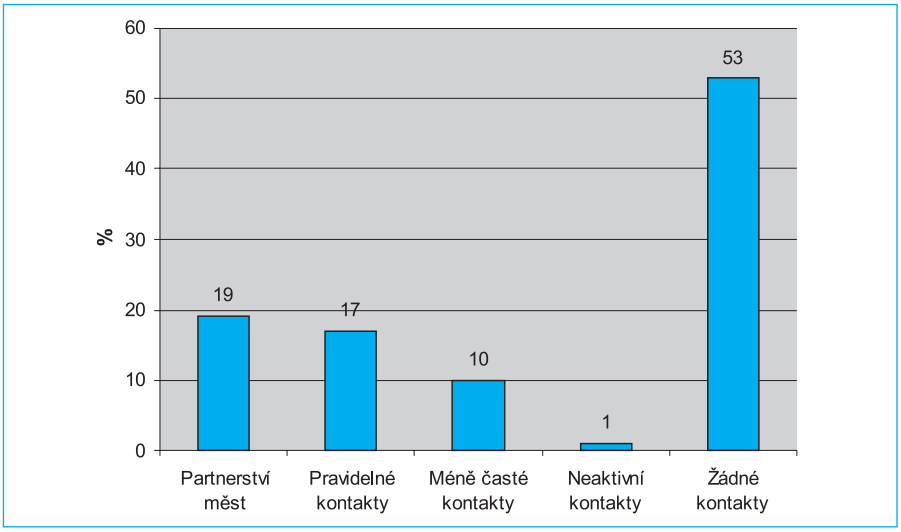

Zdroj: Výzkum starostů v česko-německém pohraničí 2005. Pracovní skupina politika Česko-německé fórum mládeže.

Celou studii naleznete na internetových stránkách www.forummladeze.ahoj.info

Benjamin Zeitler
Česko-německé fórum mládeže 2003-2005

Graf č. 26: Přeshraniční kontakyt německých měst a obcí.

Zdroj: Výzkum starostů v česko-německém pohraničí 2005. Pracovní skupina politika Česko-německé fórum mládeže.

Česko-německé souvislosti
bulletin projektu „Občanská dimenze česko-německých vztahů ve fázi vstupu ČR do Evropské unie - s důrazem na pohraniční oblasti“, realizovaného v rámci *Programu podpory cíleného výzkumu a vývoje Akademie věd ČR* (IBS7028301).
Bulletin vychází dvakrát ročně a je distribuován zdarma
v české (600 výtisků) a německé mutaci (700 výtisků).
ISSN 1214-4622.
Tisk: Jiří Bartoš - SLON, spol. s r. o., Ústí nad Labem.
Vydává Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Adresa pro korespondenci:
Sociologický ústav AV ČR, oddělení České pohraničí, Stříbrnické nivy 2, 400 11 Ústí nad Labem
e-mail: ul.socmail@soc.cas.cz
Výsledky výzkumu a další informace viz webová adresa projektu:
http://www.borderland.cz